

h3h biënnale – internationale kunstmanifestatie oosterhout – 3 juni t/m 16 juli – 2023

geloof

geloof

PLATTEGROND

Piet den Blanken
1 A B C D E F H I

Dré Wapenaar
2 5

Ine Vermee
3

Wessel Verrijt
4

Fran Van Coppenolle
6

Rudy Luijters
7

Frank Havermans
8

Romee van Oers
9

David Bade
10 12

David Claerbout
11

Lisette de Greeuw
13 23

Rick van Meel
14

Elise 't Hart
15

Kathrin Schlegel
16

Ghada Amer
17

Paulien Oltheten
18

Delphine Courtillot
19

Ann Veronica Janssens
20

Folkert de Jong
21

JCJ Vanderheyden
22

Anne Geene
24

Laura Henno
25

Alicja Kwade
26

Loek Grootjans
27 29

Fiona Tan
28

Marwan Bassiouni
30

Maarten Baas
31

Wat is geloof?

Gelet op de locatie waar nu al voor de derde keer de h3h biënnale plaats vindt lijkt het stellen van deze korte vraag bijna overbodig. In de drie kloosters hebben mensen immers eeuwenlang gezocht naar de diepere betekenis van geloof. En dat doen de huidige kloosterlingen nog elke dag, in gebed, in momenten van contemplatie en in de manier waarop ze samenleven, verbonden door hun overtuiging. Hun zoektocht kent vele hindernissen, maar er is zelden twijfel over wat zij uiteindelijk zullen vinden.

‘Geloof’ is het thema van deze derde tentoonstelling in de Heilige Driehoek in Oosterhout. Samen met de begrippen ‘Hoop’ en ‘Liefde’, die in de twee vorige edities van de biënnale centraal stonden, vormen ze een essentieel onderdeel van het christelijke leven. Het derde thema is daarmee een afronding, maar zeker geen afsluiting. Wij hopen in ieder geval dat er op deze in meerdere opzichten bijzondere locatie nog vele biënnales zullen volgen met even prikkelende als fascinerende thema’s.

Hoe staat het overigens met de relatie tussen kunst en geloof? Het antwoord op deze vraag is natuurlijk het best te vinden door een bezoek aan deze biënnale te brengen en te ervaren hoe de gekozen kunstenaars uit binnen- en buitenland vorm en inhoud hebben weten te geven aan hun opvattingen over het begrip geloof. Dat kan zonder enige religieuze connotatie zijn of met maar een beperkte invulling van het begrip spiritualiteit. Maar wij durven te stellen dat kunst zonder geloof eigenlijk niet bestaat. Kunstenaars geloven immers in hun werk, hun materiaal, hun verbeeldingskracht en scheppingsdrift. Daarom is het derde thema zo fascinerend. Het verbindt de unieke Oosterhoutse locatie, waar geloof al lange tijd het fundament van het bestaan is, met het streven van kunst en kunstenaars om dat begrip opnieuw te interpreteren en vorm te geven.

Wie hiervoor open staat, kan niet om deze biënnale heen.

Wij wensen u veel genoegen en heten u hartelijk welkom.

Yves de Boer
Voorzitter
Stichting Kunst in de Heilige Driehoek

Monique Verhulst
Directeur
h3h biënnale

Introductie

In 2018 maakten we voor het eerst kennis met de Heilige Driehoek, met het gebied, de kloosters, de bewoners van die kloosters en het bestuur van de stichting die het initiatief nam voor de biënnale. De eerste editie daarvan had het jaar daarvoor plaatsgevonden en ons werd gevraagd mee te denken over hoe deze kunstmanifestatie zich verder zou kunnen ontwikkelen. Gaandeweg werden we steeds enthousiaster over het idee om eigentijdse kunst te presenteren in zo'n bijzondere omgeving en in goed overleg met het bestuur werd besloten dat wij dan ook maar samen als curator op moesten treden.

We ontdekten al snel dat elk klooster een wereld op zich is. Ze liggen weliswaar in elkaars directe nabijheid maar hebben alle drie een geheel eigen karakter. Dat komt door de sfeerbepalende architectuur, maar vooral door de leefwijze en gebruiken van de drie ordes. We voerden lange gesprekken met de kloosterlingen, over hun verwachtingen bij de tentoonstelling en over de mogelijkheden of onmogelijkheden van kunstpresentaties op hun terrein. Wat ons opviel (en eerlijk gezegd ook meeviel) was hoe open en gastvrij die gesprekken verliepen. We realiseerden ons des te meer hoe ongebruikelijk het is anderen toegang te geven tot de jouw zo vertrouwde eigen wereld en daar dingen toe te laten (ook al is het maar tijdelijk) die niet jouw persoonlijke keuze zijn. Wij hebben dat van meet af aan als een blijk van groot vertrouwen gezien waarvoor we zeer dankbaar zijn!

Door de coronapandemie moest de editie met het thema Hoop een jaar worden uitgesteld, maar dat gaf ons wel de mogelijkheid de tentoonstelling nog preciezer vorm te geven. Hoop was wat we in die onzekere tijden allemaal nodig hadden. Dat speelde ongetwijfeld mee bij de grote publieke belangstelling voor de tentoonstelling toen die uiteindelijk in de zomer van 2021 plaatsvond. We graptten in die tijd onderling wel eens over het idee dat we blij mochten zijn dat we als curatoren niet met het thema Geloof 'opgezadeld' waren en we benijdden onze opvolgers allerminst. Geloof, dachten we, kent als thema toch complexere connotaties dan de andere christelijke deugden Hoop en Liefde. Maar toen het bestuur tijdens de evaluatie van onze tentoonstelling ter sprake bracht dat het voor de continuïteit misschien toch goed was als wij ook de editie van 2023 zouden gaan programmeren hoefden we niet lang na te denken. We gaven opnieuw ons jawoord.

Bij onze eerste discussies over de aanpak van het thema kwamen we al snel uit bij de oorspronkelijke betekenis van het begrip geloof: vertrouwen en overtuiging. Het Nederlandse woord is een vertaling van het Griekse zelfstandig naamwoord pistis, met de fundamentele betekenis van 'trouw, vertrouwen'. Het bijbehorende werkwoord is pisteuo, 'ik ben trouw, ik vertrouw' dat ook gebruikt werd in

samenstellingen als 'ik vertrouw op ..., ik verbind mijn bestaan ..., ik ben trouw aan ...'. Het was niet moeilijk een relatie te zien tussen deze betekenis en de dagelijkse praktijk van eigentijdse kunstenaars die vol overtuiging aan het werk zijn in hun ateliers, ook al is de waardering voor wat ze daar maken nog allerm minst zeker. Maar de letterlijke betekenis van het Latijnse woord credere, dat is samengesteld uit de woorden cor en dare, is wellicht nog passender: het hart leggen op, het hart geven aan. Geloof heeft in die zin – naast vertrouwen en overtuiging – alles te maken met passie en compassie.

Ook tijdens de voorbereidingen van deze derde editie was er sprake van sterk veranderende maatschappelijke omstandigheden. Na al het gedoe rondom corona werden we geconfronteerd met een tot voor kort voor onmogelijk gehouden oorlog aan de grenzen van Europa. En naast die ellende hebben we met de gevolgen van nog meer ontwrichtende zaken te maken, zoals de klimaatproblematiek. Bovendien leven we in een tijd waarin verschillende 'waarheden' naast elkaar bestaan en de vrije journalistiek en democratische beginselen meer dan ooit onder vuur liggen. Begrippen als geloof, hoop en liefde krijgen hierdoor opnieuw en breder betekenis. En de behoefte aan vertrouwen en overtuiging is groot.

Geloof in religieuze zin helpt ons zin te geven aan ons leven en om te gaan met het onvermijdelijke einde daarvan. Geloof handelt over beroering, geraakt worden door een dieper besef of gewoonweg over verrukking. Kunst verruimt onze blik en helpt mensen opener en meer onbevangen naar de wereld te kijken. Kunstenaars werken vanuit een vertrouwen en een overtuiging ('met het hart erop') en proberen met hun verbeeldingskracht grip te krijgen op de wereld om ons heen.

Onze keuze voor de kunstenaars voor de derde Biënnale is gebaseerd op de betekenis en invulling van het begrip 'Geloof' zoals hierboven beschreven. Daarnaast speelt de omgeving van de drie kloosters ook bij deze editie weer een grote rol. De h3h biënnale in Oosterhout is immers geen museale tentoonstelling. Wij hechten veel waarde aan de verbinding die de kunstenaars met hun werk weten aan te gaan met een specifieke situatie binnen het kloostergebied. Zestien van de zevenentwintig deelnemende kunstenaars maakten daarom speciaal voor deze gelegenheid en de gekozen locatie een nieuw werk. Bijzondere voorbeelden zijn de beelden voor de 'zijkapellen' tussen de bomen langs een laan of de invulling van het quarantainehuisje in de tuin van de Onze Lieve Vrouwe Abdij of de oplossing voor de ontsluiting van deze tuin, die normaliter schuilgaat achter een gesloten betonschutting. Andere nieuwe locaties zijn de kleine vijver voor de kerk van Sint-Catharinadal, de slotkamer of de garage van de zusters norbertinessen.

Sommige deelnemers sluiten concreet aan bij het thema en zoomen in op de geloofsbeleving van hun medemens. Maar ook aan geloof verwante begrippen als verstilling, bezieling, mededogen, troost of contemplatie komen in verschillende bijdragen tot uitdrukking. De mens neemt nooit genoeg met alleen het 'hier'. Die zoektocht naar het 'daar', naar een verbinding van het aardse met het hemelse, speelt in zeer uiteenlopende werken op deze biënnale een rol.

Tijdens de voorbereiding van de tentoonstelling dienden zich steeds weer andere invalshoeken en associaties aan, zoals het verlangen naar duiding, het doorgronden van een systeem achter de zichtbare werkelijkheid. Al wandelend in het gebied dat de kloosters omringt zul je begrijpen dat het niet toevallig is dat een aantal van de kunstenaars zich liet inspireren door de schoonheid van de natuur. Met hun werk herinneren ze ons aan de diepe verbinding die wij mensen ooit met onze natuurlijke habitat hadden.

In de bijdragen van de jongste generatie kunstenaars, die ons verrasten door de overtuigende en zelfbewuste wijze waarop zij werken met voor hen soms totaal nieuwe technieken en materialen, herkennen wij het geloof in het eigen kunnen. Daarin zien wij het bewijs voor de wonderbaarlijke veerkracht waarmee wij om weten te gaan met onze eigen twijfel, van onze drang nieuwe dingen te ontdekken en iets te scheppen dat er nog niet was. Juist in deze roerige en onzekere tijd loont het de moeite te blijven streven naar een hoger doel, letterlijk én figuurlijk, vol vertrouwen en overtuiging.

Hendrik Driessen en Rebecca Nelemans
mei, 2023

De kloosters

Sint-Catharinadal

De priorij van de norbertinessen werd gesticht in 1271 in Vroenhout, nabij Roosendaal. Daarmee is Sint-Catharinadal de oudste kloostergemeenschap in Nederland met een ononderbroken bestaan. Na de Sint Aagteenvloed van 1288 werd het klooster ernstig bedreigd door het water en daarom vestigden de zusters zich in 1295 in Breda. Ze zouden daar blijven tot 1647. Toen was het voor de katholieke kloostergemeenschap onmogelijk geworden om zich nog langer in Breda te handhaven; uitoefening van het katholieke geloof was daar immers na de Tachtigjarige Oorlog moeilijk, zo niet onmogelijk geworden. Zij weken uit naar het slotje De Blauwe Camer in Oosterhout, waar ze nu nog wonen. Van oudsher was de Heer van Breda beschermheer van het klooster. Die titel is door een huwelijk in 1403 doorgegeven aan de familie Nassau en in 1530 aan het huis Oranje-Nassau, met wie de zusters nog steeds warme banden onderhouden.

De zusters blijven op een enkel jaarlijks familiebezoek na binnen de kloostermuren. De tralies in de gastenkamer die dit ingekeerde leven zichtbaar maakten, werden in de jaren zeventig verwijderd. In de priorij leven tien zusters, kanunnikessen, die leven volgens de regel van Sint Augustinus. Aan de priorij is een kunstatelier verbonden, dat vooral vermaard was vanwege de restauratie van antieke boeken. Sinds 2016 heeft de priorij een eigen wijngaard. De wijn wordt in eigen huis gemaakt en gebotteld.

Onze Lieve Vrouwe Abdij

In 1901 vestigden de benedictinessen zich op het landgoed Vredeoord aan de Zandheuvel, een voormalige kostschool, die grensde aan de priorij Sint-Catharinadal. De monialen waren uit Wisques (Frankrijk) verdreven door de antiklerikale wetgeving van de Franse regering. In de loop van de jaren die volgden, bouwden de benedictinessen de oude kostschool uit tot een abdij met kloosterkerk. Het benedictijnse leven schoot wortel in Oosterhout: na enkele jaren traden ook Nederlandse zusters in het klooster in. Na 1944 was de abdij zover 'vernederlandsd' dat Nederlands de voertaal werd. In 1972 is de abdij uitgebreid met een aantal vleugels en een gastenhuis in de stijl van de Bossche School.

In de abdij leven ongeveer zestien zusters volgens de regel van Sint Benedictus. Het benedictijnse leven kenmerkt zich door het 'ora et labora', een afwisseling van werk en gebed. De zusters hadden een paramentenatelier, restaureerden in hun ateliers antieke gobelins en middeleeuwse handschriften. Ze vervaardigen en beschilderen waskaarsen en een van de zusters schildert iconen. De Onze Lieve Vrouwe Abdij kent een gastenhuis waar men een tijdlang intern kan verblijven.

Sint Paulusabdij

In het kielzog van de zusters benedictinessen kwamen ook de benedictijner monniken uit Wisques naar Oosterhout. Grenzend aan de abdij van de benedictinessen bouwden zij in 1907 hun abdij naar het ontwerp van de Franse benedictijner architect dom Bellot. In de volksmond ging het gebied daarna 'De Heilige Driehoek' heten. Ook bij de benedictijnen traden al snel veel Nederlanders in. Vanwege het grote aantal roepingen konden de monniken vanuit de Sint Paulusabdij de abdij van Egmond herstichten, de abdij Slangenburg in Doetinchem stichten en de abdij in Vaals na de Tweede Wereldoorlog opnieuw bevolken. De benedictijnen waren onder meer vermaard om hun actieve rol in het culturele leven, hun restauratieateliers, de pottenbakkerij en de orchideeënkwekerij. Na het Vaticaans Concilie van 1962-1965 verandert het kloosterleven ingrijpend: het Latijn in de erediensten wordt vervangen door Nederlands, de omgangsvormen worden informeler en het hiërarchisch onderscheid tussen paters en broeders verdwijnt. Na 1970 komt het aantal nieuwe aanmeldingen nagenoeg tot stilstand.

In 2006 heeft de kleine en sterk vergrijsde monnikengemeenschap de abdij verlaten om haar intrek te nemen het kloosterbejaardenoord Park Zuiderhout in Teteringen. De abdij wordt nu bevolkt door leden van de Franse Communauté du Chemin Neuf, een oecumenische gemeenschap met een apostolisch karakter die zich sterk richt op jongeren en gezinnen. De Sint Paulusabdij had en heeft een gastenverblijf, waar men een tijdlang kan verblijven.

Zicht op Sint-Catharinadal. Foto Mischa Keijser

Piet den Blanken

Wijbosch 1951 – Guatemala Stad 2022

1 A B C D E F G H I

Piet den Blanken startte zijn loopbaan als dokalaborant en fotograaf bij het Brabants Dagblad in 's-Hertogenbosch en volgde een opleiding reportagefotografie aan de fotovakschool in Apeldoorn. Vanaf 1978 maakte hij vele, vaak verre reizen als zelfstandig fotograaf met de specialisatie sociale en economische onderwerpen. "Ik ben nooit gaan reizen uit nieuwsgierigheid naar een land. Ik ging naar Nicaragua omdat ik de revolutie wilde fotograferen. Naar El Salvador omdat ik daar het verzet wilde fotograferen. En nog steeds. Onlangs ben ik weer in Guatemala geweest om te fotograferen onder wat voor omstandigheden suikerrietkappers moeten werken. Niet omdat het zo'n mooi land is." (Uit een interview in BNDDeStem, 7 maart 2015: Sociaal onrecht als grote inspiratiebron.)

Den Blanken documenteerde vooral de zogenaamde onderkant van de samenleving. Hij fotografeerde werk- en leefsituaties, legde vast hoe mensen met elkaar omgaan, hoe acties worden gevoerd, hoe mensen opkomen voor zichzelf of juist op de vlucht slaan, hoe er honger wordt geleden: "Het zijn vaak heel krachtige mensen die oplossingen vinden die wij nooit zouden bedenken. Ik word niet ontmoedigd, maar juist aangemoedigd, als ik zie hoeveel veerkracht zij hebben."

Juist dat doorzettingsvermogen en het geloof in een betere toekomst, zowel van Piet den Blanken zelf als van de mensen die hij fotografeerde, vormden de aanleiding om zijn werk op te nemen in deze biënnale rondom het thema Geloof. De mens zoekt houvast, verbinding met zowel de aardse als on(be)grijpbare aspecten van het bestaan, een worsteling die in Piets foto's aangrijpend, maar even zo vaak stilletjes, in beeld wordt gebracht.

De foto's kom je op verschillende plaatsen langs de route tegen.

Dré Wapenaar

Berkel en Rodenrijs 1961

2

Als jonge beeldhouwer onderzocht Dré Wapenaar de relatie die sculpturen aangaan met de mensen die ermee geconfronteerd worden en eromheen bewegen. Met zijn latere tentachtige constructies van canvas, staal en hout kreeg dat onderzoek een diepere lading: “Met de introductie van canvas, en het thema tent dat ik daaraan gekoppeld heb, is deze beweging uitgebreid naar mensen die om elkaar heen draaien. Tenten, met de universele taal die ze spreken, geven bij uitstek de mogelijkheid om de verhouding tussen individuele personen en groepen mensen op verschillende manieren vorm te geven.”

Werkend vanuit tegenstellingen als boven en onder, binnen en buiten, volheid en leegte, gesloten en transparant bouwde hij sinds zijn eerste canvas beelden een heel arsenaal aan tentvormen. Van paviljoens voor een piano tot een overdekte fietsbrug, van een vogeltentje tot heuse tentendorpen, ze vormen samen een soort modelsamenleving. En ze bestaan – net als mensen – alleen of in groepen, vormen duo's, zijn te verplaatsen, bewegen, staan pontificaal hun ruimte in te nemen of lijken juist in hun omgeving te verdwijnen.

Boomtenten 2023, no. 15, 16 en 17

Direct naast de entree tot het biënnale-terrein hangen enkele van zijn *Boomtenten*. Dré viert dit jaar het 25-jarig bestaan van deze functionele sculpturen, met een reeks speciaal voor deze locatie ontworpen exemplaren. Het zijn onderkomens die je in staat stellen om je even terug te trekken in je eigen domein en je daarbij toch alle ruimte bieden om in gemeenschap te leven. Wapenaar speelt hier met intermenselijke verhoudingen en het spanningsveld tussen publiek en privédomein. De boomtenten zijn, net als religieuze gebouwen, tegelijkertijd ontmoetingsplek én een plaats om alleen en in stilte te verkeren.

Ine Vermees

Tilburg 1954

3

De schilderkunst van Ine Vermees is sober en ingetogen. Met haar abstracte werk sluit zij aan bij dat van illustere voorgangers zoals Jan Schoonhoven, voor wie de zuiverheid van de kleur wit en het spel van licht en schaduw leidend waren. Ze experimenteert met verschillende soorten verf, plaatst vlakken naast of over elkaar en onderzoekt hoe haar monochrome werk zich verhoudt tot de ruimte eromheen. Zelf zegt ze daarover: “In deze tijden van overmatige akoestische en visuele prikkels probeer ik met mijn werk momenten van reflectie en ingetogenheid te realiseren.”

Juist in die beperking tot het witte vlak schuilt de rijkdom van haar werk. Als je een tijdje naar haar objecten kijkt ontdek je dat er nooit sprake is van maar één soort wit en dat er, afhankelijk van het omgevingslicht, talloze variaties van deze ‘niet-kleur’ kunnen bestaan.

Lichtkapel 2023

In haar onderzoek naar de invloed van licht op onze waarneming, put Vermees al jaren inspiratie uit de kennis die daarover binnen het vakgebied van de architectuur is opgedaan. En nu hebben de curatoren haar gevraagd voor het eerst zelf een architectonische vorm te ontwerpen die een plaats heeft gekregen in de buitenruimte bij de Sint Paulusabdij.

Met houten lamellen bouwde ze een ovaal paviljoen waarin een ruimte schuilgaat die door een s-vormige muur in tweeën wordt gedeeld. De verticaal gemonteerde lamellen omhullen die binnenwand, maar laten toch licht van buiten toe en bieden de bezoeker de mogelijkheid om ook binnen contact met de omgeving te houden. De golfbeweging van de binnenmuur refereert aan het oude Chinese yin-yangsymbool, waarmee zowel rust als beweging wordt gesuggereerd. De bovenkant van het paviljoen is open en biedt zicht op de hemel. Door veranderende weersomstandigheden en het ritmisch spel van licht dat door de lamellen schijnt, wordt de bezoeker ondergedompeld in dat cyclische licht en wordt fysiek onderdeel van het spel van licht en schaduw.

Wessel Verrijt

Lierop 1992

4

Wessel Verrijt werkt graag met materiaal dat op straat of in een afvalcontainer te vinden is: stukken hout, plastic, textiel, metaal en karton. Onaanzienlijk spul dat hij kiest juist vanwege de sporen die eerder gebruik ervan heeft achtergelaten. Die geschiedenis geeft het materiaal karakter, net zoals hun kleur, vorm of oppervlak. De sculpturen die hij ermee maakt zijn in principe tijdelijk van aard en de onderdelen zijn uitwisselbaar. Ze roepen associaties op met theaterkostuums, optochten, animistische rituelen of Hindoetempels. De kracht van zijn beelden schuilt in die dubbelzinnige, vaak feestelijke eigenheid die nog veel in te vullen laat voor de beschouwer. Regelmatig wordt het werk van Wessel tot leven gewekt door performers die in de huid van de beelden kruipen en ze laten bewegen. In dat spel worden de beelden wezens met eigen emoties, ze lijken boos, verliefd, verlegen, moe, onhandig of verloren. Ze lopen eindeloos rond of doen een poging samen een ritueel uit te voeren.

Fluid Stones // Moving Entities 2023

Wessel maakte tot nu toe voornamelijk werk voor de binnenruimte. Om zijn arsenaal aan middelen uit te breiden met meer duurzame en weerbestendige materialen werkte hij afgelopen winter drie maanden bij het Europees Keramisch Werk Centrum (EKWC) in Oisterwijk: "Tijdens die residentie ging ik op zoek naar het contrast tussen de vergankelijke gevonden materialen die ik normaal gesproken gebruik en het weerbare materiaal keramiek dat tot in de eeuwigheid blijft bestaan. Dit contrast, tussen het tijdelijke en het eeuwige, tussen de fluiditeit en het versteende, tussen het lichte en het zware, is een belangrijk uitgangspunt voor deze beelden."

Zoals hij in al zijn werk wordt geïnspireerd door het karakter van een materiaal en daar intuïtief op voortborduurde, zocht hij voor deze beeldengroep naar de eigenheid van klei: "Ik wilde vriend worden met de klei en er niet tegenin werken."

Dré Wapenaar

Berkel en Rodenrijs 1961

5

Muurspiraal 2018-2023

Tegen de gevel van de Kloosterhoeve – die tijdens de biënnale als restaurant is ingericht – zien we *Muurspiraal*, het nieuwste werk van Dré Wapenaar. Als een parasiterende vorm heeft het werk zich aan het gebouw vastgeklampt, als vorm enigszins vertrouwd maar tegelijk als een boven ons uit torenende vesting.

Met de spiraalvorm verwijst Wapenaar naar de beroemde Fibonaccireeks, een rekenkundig systeem dat in de gehele natuur terug te vinden is: in de rangschikking van zonnebloempitten, in de groei van planten en bomen, in het huis van een slak of zeeschelp, in de bloemen van een artisjok, of in de ordening van de schubben van een dennenappel. Het werk is, kortom, een hommage aan de schoonheid van de schepping én een bruikbare verblijfplaats voor de mens die beschutting en bescherming zoekt.

Fran Van Coppenolle

Brugge 1998

6

Fran Van Coppenolle groeide op in de agrarische wereld van haar vader en grootvader, een paradijselijke plek in West-Vlaanderen. Sinds haar afstuderen aan de academie van Antwerpen in 2020 werkt ze hier in een monumentale schuur tussen de akkers, weilanden, bossen en stallen. Ze last en buigt metaal, snijdt en zaagt hout tot organische volumes. Het strak gespannen hout of krachtig gebogen metaal bekleedt ze op frivole wijze met kleurrijk textiel of andere materialen. Door een subtiele toepassing van asymmetrie lijkt ze haar abstracties in beweging te brengen en daarmee tot leven te wekken. Ze flirt met de figuratie zonder echt ergens herkenbaar te worden. Associaties met bloemen, vlinders, vogels en speels vliegende machines zijn slechts bijvangst en worden nooit echt concreet. En dat is precies wat ze wil: een veelheid aan interpretaties.

H3W6BI3'23 2023

Direct bij de vraag of ze iets voor buiten wilde maken, dacht Fran van Coppenolle aan sjorpalen en staal, een herinnering aan haar actieve jaren bij de scouts. Ze wilde voor deze biënnale optimaal gebruik maken van de mogelijkheden tot schaalvergroting die het werken in de buitenruimte biedt. Steeds op zoek naar een balans tussen bouwkundige constructies en meer organische vormen, ging ze aan de slag.

Met in gedachte de wijze waarop kinderen bloemen tot een ketting aaneen rijgen, construeerde ze 'stengels' uit stukken sjorpaal die ze monteerde met 'gewrichten' van staal. Geknakt als rietjes doen ze denken aan de poten van een enorme libelle. Deze bouwsels verbond ze aan elkaar met een eenvoudige dwarsligger. Vanuit de oorspronkelijke gedachte aan bloemen ontstonden in beide oksels stalen baldakijnen of vleugels die ze afwisselend bekleedde met de stof van blauwwit gestreepte zonwering en fleurige jaren zeventig dekens. Het geheel roept zowel associaties op met triomfbogen als met bloemenbogen die bij jubilea of huwelijksfeesten worden ingezet.

De letters in de titel verwijzen als chemische formules naar de kleuren hout, wit en blauw. De cijfers staan voor het aantal keren dat ze deze kleuren dit jaar reeds gebruikte in een ander werk.

Rudy J. Luijters

Den Haag 1955

7

“Als de functies van landschapsarchitect, stedenbouwkundige, ontwerper, schrijver, botanicus, antropoloog, ecooloog en tuinman met elkaar verbonden zouden worden door middel van een cirkelvormige lijn, dan bevindt Luijters zich als beeldend kunstenaar in het middelpunt van deze cirkel.” Aldus Kurt Vanbelleghem, curator en publicist.

De praktijk van Rudy Luijters bestaat uit het planten van een boom, het inventariseren van lokale flora, het aanleggen van een park of kruidentuin, de diepe analyse van een landschap. Zo ontstaan beelden en installaties die voor een breed publiek niet altijd direct als autonome kunstwerken herkenbaar zijn. Voor de uitvoering van deze werken put hij uit alle bovengenoemde vakgebieden. Hij start zijn projecten vanuit de cultuurhistorische context van een plek en weet met subtiele ingrepen mensen opnieuw te interesseren voor natuurlijke fenomenen en landschappen die eerder werden veronachtzaamd.

Carduelis carduelis 2022-23

De curatoren vroegen Rudy Luijters om met een voorstel te komen voor het terrein op de hoek van de Hoogstraat en de Kloosterdreef: “Het veldje, gedomineerd door weinig bijzondere soorten, voornamelijk brandnetels, staat in schril contrast met de zorgvuldig onderhouden kloosterdomeinen, de indrukwekkende Kloosterdreef en de aanliggende, streng geordende wijngaard.” Door het aanplanten van Kaardenbollen en het inzaaien van enkele stroken met éénjarige zomerbloeiërs als de Slaapbol en Gele mosterd toverde Luijters hier een bloemrijk paradijsje: “Hoe meer soorten, hoe meer er te beleven valt; meer beweging van vlinders, bijen en andere insecten. En daarmee ook meer activiteit van vogels, die er voedsel vinden in de vorm van insecten en zaden.”

Tuinieren is vooruitzien. De Grote kaardenbol is een plant die pas in haar tweede zomer bloeit en zaad vormt. Daarom is Rudy al in het voorjaar van 2022 begonnen met het zaaien van een paar honderd exemplaren die afgelopen maart met de hulp van vrijwilligers op deze locatie werden uitgeplant. Het is zijn hoop en overtuiging dat de zaaddozen de distelvink (het puttertje) aantrekken, een vogeltje dat in de schilderkunst symbool staat voor onder meer de kruisdood van Christus. Het diertje zou zijn rode kopje hebben verkregen nadat het een doorn uit Jezus' voorhoofd pikte en daarbij met zijn bloed bespat werd.

Frank Havermans

Breda 1967

8

Frank Havermans maakt werk voor de openbare ruimte waarmee hij ons bewuster wil maken van onze omgeving en de rol die wij mensen daarin spelen. Het sociale aspect van architectuur en de stedelijke dynamiek eromheen zijn de basis voor de functionele sculpturen die hij maakt. Vanuit zijn fascinatie voor enerzijds de technische vraagstukken bij het ontwerpen van constructies en anderzijds de beleving ervan door de gebruikers, ontwikkelde hij door de jaren heen een beeldtaal die zowel aan het futuristische refereert als aan het archaische.

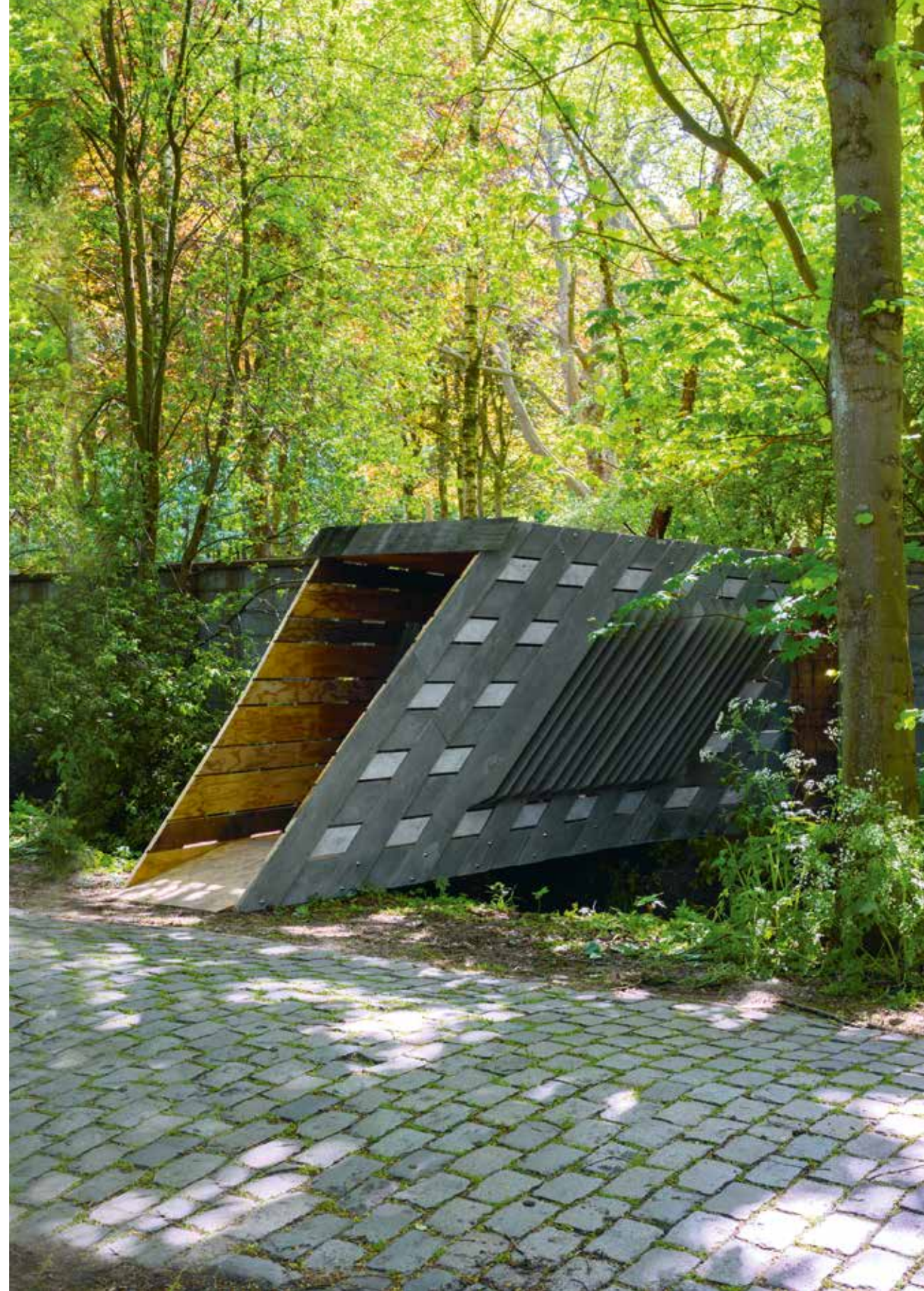
Met zijn sculpturen nodigt hij ons uit om met een frisse blik naar de omgeving te kijken. We gaan die anders ervaren en stellen vragen bij de identiteit van een specifieke locatie en het gebruik ervan.

KAPKAR/ H3H -YPB 2023

Poortbrug

De ontsluiting van de parkachtige tuin van de Onze Lieve Vrouwe Abdij, waarvoor de benedictijner zusters voor deze biënnale toestemming hebben gegeven, vormde de inspiratie voor Frank Havermans: "Dat vind ik direct een fantastisch statement. Het doorbreken van een kloostermuur – ook al is het tijdelijk – is niet alleen het maken van een gat maar ook het vanuit vertrouwen voorzichtig openbreken van een systeem." Met zijn beeld markeert hij dit bijzondere moment. Havermans verdiepte zich in de geschiedenis van het klooster en verbaasde zich over het feit dat de zusters in het verleden kozen voor een leven als slotzuster en alleen van achter een hekwerk contact hadden met de buitenwereld. Zo kwam hij op het raster van zijn *Poortbrug* waarvan de maatvoering voortborduurde op die van de oorspronkelijke betonschutting.

Het beeld, dat zoals veel van zijn werk ook functioneel is, speelt een geraffineerd spel met licht en donker, openen, begrenzen en overbruggen. En op de brug splitst de entree zich en moet je kiezen.

Romee van Oers

Leiderdorp 1993

9

De inspiratie voor haar schilderijen vindt Romee van Oers altijd dichtbij, in het wapperen van de lakens in de wind, het rollen van een voorwerp over de vloer of in een bepaalde lichaamshouding van haar zus die haar ontroert. Die observaties registreert ze met de camera. Het gaat haar vooral om de beweging die de voorwerpen ten opzichte van elkaar maken. De spanning van het moment die in de foto is vastgelegd abstraheert ze tot driedimensionale stillelevens, waarvan ze schetsen maakt. De schetsen projecteert ze op doek: "Zodat ik kan bepalen welke schilderbeweging ik moet maken. Het is dan nog niet meer dan een illusie, een mogelijkheid." De beweging die nodig is voor het beoogde beeld oefent ze eerst een paar keer 'droog'. Afhankelijk van de grootte van het werk bevestigt ze brede kwasten op een plank die ze van veel of weinig verf voorziet. Die plank gebruikt ze als een verlengstuk van de arm waarmee ze in één gebaar een kleur op het doek zet.

Zonder titel 2023

Op de vraag om een werk voor buiten te maken, bedacht Romee een cilindervormig schilderij. Rondom een zuil zijn twee doeken aangebracht die elkaar overlappen. Ze vormen een statisch object waarbinnen de schildering kan bewegen. Daarmee markeert ze een kruispunt in de route waar de dichte begroeiing zich opent en het daglicht weer volop kan binnenvallen.

Met de groene en blauwe pigmenten die ze op deze doeken aanbracht, verbindt Romee het blauw van de lucht met de groenen van het gras en het struweel van de tuin. Ze bereikt met de schijnbaar eenvoudige kwaststreken een dynamisch evenwicht, waarin veel energie is samengebald. De kijker wordt uitgenodigd om rond het werk te lopen en zo deel te worden van deze verstilde beweging.

David Bade

Willemstad (CW) 1970

10

Voor David Bade zijn alle materialen bruikbaar om er werk mee te maken, van afgedankt meubilair tot oude klokken, van rieten manden tot plastic schoenen. Kortom, alles wat je als 'grof vuil' zou kunnen vinden bij de milieustraat. Bij David Bade krijgen deze spullen een tweede leven en worden ze samengevoegd tot bontgekleurde en rijk gelaagde beelden. Directe aanleiding voor deze assemblages zijn observaties uit het dagelijkse leven die hij bijhoudt in een van zijn vele schriftjes.

Al sinds hij, net afgestudeerd, door de kunstwereld werd opgemerkt en direct erkenning kreeg, vraagt hij zich af hoe relevant die wereld eigenlijk is voor het dagelijkse leven. Vanuit een open maar kritische houding en met een gezonde dosis humor breekt hij door de museummuren heen en zoekt een manier om met zijn werk ook maatschappelijk van belang te zijn. Hij ontwikkelde een geheel eigen manier van werken waarbij de samenwerking met anderen even belangrijk is als het gevonden materiaal waarmee hij aan de slag gaat.

De Opdondertjes 2022-2023

David Bade behandelt in zijn beelden en assemblages allerlei, vaak maatschappelijk betrokken, onderwerpen. Maar in de verloren uurtjes, tussen het werk aan opdrachten of grote beelden door, maakt hij ook kleinere werken die je als vrije ruimtelijke schetsen kunt beschouwen die getuigen van de rijke belevingswereld van de kunstenaar. Ze ontstaan terwijl hij in alle vrijheid met zeer uiteenlopende materialen speelt. Het leek de curatoren een mooi idee om ook enkele van deze wezentjes, want zo zul je ze ervaren, een plek te geven in de tentoonstelling. Op weg naar de film van David Claerbout, een eigentijdse bewerking van Disneys bekende *Jungle Book*, duiken ze als speelse bewoners van een onbekend dierenrijk op tussen de struiken.

David Claerbout

Kortrijk (B) 1969

11

Tot ver in de vorige eeuw heerste de overtuiging dat je met een camera de werkelijkheid objectief kunt weergeven. Dit idee is inmiddels steeds meer onder druk komen te staan door de opkomst van digitaal gemanipuleerde beelden, zoals we die kennen van 'deep fake'. Het bewerkte beeld is een beproefd middel gebleken om grote groepen mensen mee te manipuleren.

David Claerbout is zich uitermate bewust van de diepgaande invloed van digitale media op onze relatie met beelden, taal en informatie. Hij bedacht er de term 'dark optics' voor. Vanaf zijn eerste videowerken in de jaren negentig confronteert hij ons met de manier waarop wij kijken naar de dingen om ons heen. Door een foto in beweging te brengen of tijd in een film te vertragen maakt hij ons bewust van onze waarneming en onze herinnering.

The Pure Necessity 2016-2023

In Davids versie van Walt Disneys animatiefilm *Jungle Book* uit 1967 zien we het wat sentimentele maar ook komische verhaal met dansende, zingende en trompet spelende jungledieren op een andere manier langskomen. Maar wat is er nu precies veranderd?

Samen met een team van jonge, professionele animatoren tekende Claerbout de klassieke film frame per frame opnieuw uit. In zijn animatiefilm zwerven de eens zo energieke filmfiguren doelloos door de jungle. In de productie kropen jaren arbeid, enkel en alleen om een film te realiseren die al snel zijn focus verliest ten gunste van een panoramische uitstraling. Wanneer onze gedachten niet bezig zijn met de voorgrond (het nu) hebben ze de neiging te dwalen in wat veraf is: het landschap of de achtergrond. Sinds jaren één van Claerbouts geliefkoosde thema's.

Van oudsher werd de natuur in kloostertuinen gecultiveerd, als symbool voor het beteugelen van natuurlijke instincten. *The Pure Necessity* vormt een betekenisvol contrast met dit gegeven. Claerbout maakte speciaal voor de h3h biënnale een aangepaste versie van de film die dertig minuten duurt en het ritme van het kloosterleven volgt.

David Bade

Willemstad (CW) 1970

12

Badevaart 2023

De ruimtes tussen de boomstammen aan weerszijden van dit lommerrijke pad doen denken aan de zij-nissen van een kerk. David Bade vond zijn inspiratie voor een werk op deze plek in rituele handelingen, waarbij de bezoeker van een kerkgebouw of heilige plek een actieve rol heeft. Zoals het knielen voor een beeld, het laten draaien van een gebedsrol of het opsteken van een kaars: "Ik denk over een soort parcours van het ene beeld naar het andere. De statie was ook een tocht die Jezus aflegde. Speels worden mensen uitgedaagd mee te kijken, te bewegen en na te denken over thema's die ik destilleer uit de 'officiële' staties." Zo maakt Bade van een oude wipwap een beeld over het eigentijdse streven naar balans of stelt hij met een voormalig turntoestel de grenzen aan onze vergevingsgezindheid op de proef.

Lisette de Greeuw

Hoorn 1990

13

In het werk van Lisette de Greeuw spelen structuren een belangrijke rol. Ze ontwikkelde een eigen beeldtaal op basis van borduurpatronen die ze vult met driehoekjes, lijnen en arceringen. Tijdens het vaak langdurige, repetitieve werkproces maakt ze natuurlijk weleens een vergissing en door die fouten ontstaan er steeds verdere afwijkingen van het oorspronkelijke ontwerp. Het is juist deze combinatie van systeem en toeval die haar boeit. Zo stelt ze vragen bij haar eigen beeldtaal, onderzoekt ze de mogelijkheden en tekortkomingen van communicatiesystemen en vraagt ze zich af wat er gebeurt met betekenis als beelden of teksten omgezet of vertaald worden. Wat als je met dezelfde middelen toch net iets anders communiceert?

Met het wiskundige raster onder haar werk creëert ze een bepaalde afstand tot de kijker, maar biedt ze ook een ingang. Ze suggereert immers een systeem waarmee haar werk te ontrafelen zou zijn.

Many forms of dappled light 2023

Op een zonnige dag in de lente van vorig jaar bezocht Lisette de Greeuw samen met de curatoren voor het eerst deze kloostertuin. Op de driesprong die gemarkeerd wordt door een vrijstaande boom in een rond perkje, viel haar oog direct op wat de Engelsen zo mooi 'dappled sunlight' noemen. De dansende vlekjes zonlicht die door het bladerdak op de beschaduwde grond vallen legde zij vast in uit zandsteen gekapte vormen. Zo intenseert zij de terloopse ervaring van het licht dat nu, in onwrikbaar steen gevangen, ook zichtbaar blijft als de zon niet schijnt.

Rick van Meel

Breda 1985

14

Rick van Meel heeft een grote belangstelling voor de fundamentele wetenschap en volgt de ontwikkelingen daarvan op de voet. Als kunstenaar maakt hij graag gebruik van de vormtaal van wetenschappelijke apparatuur, op basis waarvan hij zijn monumentale sculpturen bouwt. “Het is verbazingwekkend dat mensen het universum kunnen onderzoeken en ontleden tot het niveau waarop ze dat nu doen. Maar er wordt naar mijn mening te weinig aandacht aan besteed en het onderzoek zelf gebeurt te vaak achter gesloten deuren. Daarom zoek ik voortdurend naar visuele manieren die het voor een groot publiek gemakkelijker kunnen maken om zich te verhouden tot de eigenschappen van het universum en de manier waarop deze worden onderzocht.”

Juno 2019-2023

Sinds de lancering in 2011 volgt Rick van Meel de missie van NASA-satelliet Juno op de voet. Tijdens een residentie bij DordtYart in Dordrecht bouwde hij dit onbemande ruimtevaartuig op ware grootte na met EPS foam. Toen de missie van Juno in 2021 werd verlengd, besloot hij zijn sculptuur voor deze biënnale te hernemen en geschikt te maken voor buiten. Het werk symboliseert ons verlangen de kosmos te doorgronden en zo onze eigen wereld en ons eigen bestaan beter te begrijpen. Het piepschuimen beeld is even fragiel en kwetsbaar als het voorbeeld dat de ruimte in geschoten werd, even reëel en even onwerkelijk. Het is een verbeelding van ons kunnen maar ook van onze nietigheid in het onvoorstelbaar grote universum.

Elise 't Hart

Den Haag 1991

15

Voor Elise 't Hart, die opgroeide in een muzikantenfamilie, is geluid als vanzelfsprekend het materiaal geworden waarmee ze werkt. Met haar podcasts, workshops, composities en installaties zet ze ons gehoor op scherp: “We zijn zo gefocust op beeld (eerst zien dan geloven) dat we haast vergeten hoe geluid ons dichtbij ons voelen brengt. Geluid is immers trilling, soms letterlijk voelbaar.”

In 2013 richtte ze het Instituut voor Huisgeluid op, een groeiende verzameling van geluiden in en rond ons huis, die ze archiveert en documenteert. “We leggen tegenwoordig bijna ons hele leven vast met foto's op onze telefoon. Maar vertrouwde geluiden vergeten we vaak op te nemen.”

Obscùlta – Luister 2023

Tijdens een wandeling door de kloostertuin, viel Elises oog op het quarantaine-huisje, een houten hut waar zusters die besmet waren met tuberculose zich konden afzonderen. Ze maakte voor dit bouwsel een compositie die de bezoeker even meeneemt in het leven van de zusters. De geluiden zijn verzameld toen ze hier vorig jaar enkele dagen te gast was en meekeek, at, las, zong en werkte in het ritme van de zusters. Het allereerste woord in de *Regula Benedicti*, de kloosterregel van de heilige Benedictus, Obscùlta, vormde daarbij haar leidraad. Het is latijn voor 'luister'. In haar werk ervoer ze stilte voorheen als tussenmoment, als een soort leegte of rustpunt. In het klooster kreeg de stilte een geheel andere betekenis: “Hier is de stilte hoofdonderwerp. In de stilte gebeurt het: in de stilte kan je luisteren.”

De compositie begint met het subtiele geluid van het afstrijken van een lucifer, het tikkend uurwerk van de kerkklok en het ruisen van de kleding van de zusters. Daarna neemt de intensiteit toe met onder andere het geluid van het snijden van een krop sla, het draaien van de droger of het vegen van de vloer op het ritme van de klok. Het zijn de geluiden van een dag in de abdij. Aan het einde van de compositie valt de tijd stil en hoor je alleen nog de klanken van het *Salve Regina*.

Kathrin Schlegel

Nordhorn (DE) 1977

16

Voor Kathrin Schlegel is de locatie voor een beeld essentieel en leidend bij het bedenken en maken ervan. Haar kunstpraktijk bestrijkt een breed scala aan materialen en procedés. De ene keer beperkt ze zich tot een subtiele ingreep, een andere keer pakt ze juist stevig uit met grondig archiefonderzoek, ruimte vullende installaties, audiovisuele projecten of monumentale beelden voor de openbare ruimte. Ze gaat steeds in dialoog met de gegeven setting en zoekt daar naar diepere betekenislagen.

Cloth 2023

Voor de kapel van de norbertinessen ligt een kleine vijver met daarin een eilandje dat niet toegankelijk is voor bezoekers. Erboven zweeft, als een soort geestverschijning, een bescheiden beeld van dun roestvrij staal. Subtiel glinsterend in het zonlicht lijkt het een doek of sluier die een hoofd omsluit. Zo nu en dan zorgt het spiegelende oppervlak er voor dat het bijna opgaat in het groen van de omgeving.

Cloth refereert aan religieuze praktijken en tradities, maar ook aan de rol die het beeld van de vrouw en het vrouwelijke lichaam in Abrahamitische religies speelde en speelt. Het verhullen van het vrouwelijke haar wordt vaak gezien als een teken van patriarchale overheersing. Tegelijkertijd blijft het dragen van een hoofddoek voor sommige vrouwen in verschillende culturen en gemeenschappen een betekenisvol spiritueel accessoire. Door de associatie met de rouwende Maagd Maria die haar dode zoon op schoot draagt is deze doek ook symbool van verdriet en troost.”

Met dit ambivalente en iconografisch complexe object zet Schlegel de beschouwers op subtiele wijze aan het denken over hun opvattingen over ‘de vrouw’ en ‘het vrouwelijke’, over onderdrukking, keuzevrijheid en zelfbeschikking. Maar ook over respect, moederschap, rouw en religiositeit. Opvattingen die, als het beeld zelf, kunnen verschuiven, draaien en veranderen.

Ghada Amer

Cairo (EG) 1963

17

Met haar schilderijen, sculpturen, borduursels en openbare tuinprojecten zet Ghada Amer uiteenlopende opvattingen over kunst, de positie van de vrouw, culturele identiteit, abstractie en religieus fundamentalisme op hun kop. Geboren in Egypte, opgeleid in Frankrijk en deels woonachtig in Amerika is ze in staat om over grenzen heen te stappen en met gepaste afstand en verwondering te kijken naar schijnbare tegenstellingen als oost en west, vrouwelijk en mannelijk, kunst en ambacht. Ze bepalen volgens haar veel van het ongemak in de postkoloniale wereld waarin we leven. Vanuit de hoop en overtuiging dat we als mensheid ooit in staat zullen zijn om dat ongemak achter ons te laten, confronteert ze de vaak stellige en conservatieve taal van polarisatie met onzekere verhalen over verlangen, liefde en tederheid.

Love Grave 2003-2023

In een gesprek met de curatoren in het voorjaar van 2022, stelde Ghada Amer voor om voor de h3h biënnale haar werk *Love Grave* te hernemen. Ze maakte het voor het eerst in 2003 naar aanleiding van de 'War on Terror' die Georges W. Bush was begonnen. Het was toen haar antwoord op de absurditeit van oorlogen en het effect ervan op mensenlevens. Door de inval van het Russische leger in buurland Oekraïne is het werk opnieuw en op wrange wijze actueel. Maar inmiddels refereert het ook aan de gevolgen van de klimaatverandering en natuurrampen als de aardbeving in Turkije en Syrië.

Het werk is gemaakt door het woord 'liefde' (in hoofdletters) op grafdiepte uit te graven in een grasveld. Door dit begrip, met al zijn genuanceerde betekenissen, te combineren met het concrete en confronterende beeld van een vers gedolven graf, verwijst zij naar de onvermijdelijke eindigheid en verbindt ze liefde en dood, Eros en Thanatos, volheid en leegte met elkaar.

Paulien Oltheten

Nijmegen 1982

18

Paulien Oltheten analyseert hoe mensen zich gedragen in de openbare ruimte. Ze filmt, fotografeert of tekent hen: hoe ze staan, hangen, wankelen, leunen, steunen, duwen en trekken. Haar focus ligt op dagelijkse rituelen en routines die ze als een hedendaagse stadsantropoloog documenteert. De gekozen locatie of context van haar projecten speelt een belangrijke rol en laat zich in haar werk vaak van een geheel andere kant zien: het Parijse zakendistrict La Défense – dat we kennen als een steenwoestijn – blijkt ook een innemende gewone-mensen-kant te hebben en een droge rivierbedding in Iran – symbool van de klimaatproblematiek – wordt gebruikt als stadspark waar mensen badmintonnen, schelpen zoeken of op een bank geniet van de zon.

Lourdes TV 2023

Tijdens de Covidpandemie vroeg Paulien Oltheten zich af hoe het zou zijn om te kunnen geloven in iets dat niet zeker en bewijsbaar is. Ze ontdekte de livestream *Lourdes TV*. “In een tijd waarin veel mensen twijfelen aan de journalistieke waarheid, de democratie, de toekomst en houvast zoeken in allerlei rationele (reken)tabellen, zijn schoonheid en rust vinden in het niet-begrijpen, het niet-weten, het onvoorstelbare, het onvoorspelbare, dingen die de wereld denk ik op dit moment hard nodig heeft.”

Voor de h3h biënnale maakte ze een selectie uit haar opnames van webcambeelden van de Grot der Verschijningen en verwerkte die tot een video-installatie. Je gaat vanzelf de terugkerende pelgrims herkennen. De vrouw met paars-roze rugzak bijvoorbeeld, die elke dag naar de camera zwaait, of de man met baret die op verschillende manieren helende energie probeert te vangen. De installatie toont ons de dagelijks terugkerende praktische handelingen van voorbereiding en onderhoud, afgewisseld met momenten van verstillig, meditatie en persoonlijke rituelen. Paulien Oltheten vindt het mooi om te (laten) zien hoe haar beelden van het leven rond de Lourdesgrot zich verhouden tot de attributen uit het dagelijkse leven van de zusters norbertinessen.

Delphine Courtillot

Parijs (F) 1972

19

Opgeleid tot schilder en fotograaf ontdekte Delphine Courtillot in 2015 de mogelijkheden van het werken met keramiek. Wat haar aantrok was het feit dat het gebruik van dit materiaal teruggaat tot in de prehistorie: “Met gebaren die verband houden met het boetseren van klei, die in de loop der eeuwen zijn ontwikkeld en door miljoenen handen oneindig werden herhaald, probeer ik opnieuw contact te leggen met archaische krachten. Het boetseren van klei wordt zo een middel om te luisteren naar voorouderlijke stemmen.”

Ze put inspiratie uit de vormtaal van prehistorische kruiken en antropomorfe amuletten, zaken die verweven zijn met een oeroude animistische cultuur. Die verbindt ze met organische vormen als mineralen, koralen, rotsen en takken. De intieme relatie die onze verre voorouders hadden met de natuur houdt haar als kunstenaar al langer bezig en zoals velen is ze ongerust over de ecologische problemen van deze tijd. Met haar sculpturen hoopt ze die eeuwenoude band in herinnering te brengen.

Het oog 2023

Bijna per toeval stuitten de curatoren op de keramische tableaus waarmee Delphine Courtillot aan het experimenteren was. Elk van deze met de hand gevormde reliëfs heeft ze beschilderd met diverse kleuren glazuur en transparante engobes, waardoor er speelse keramische schilderijtjes ontstonden die de fantasie aan het werk zetten. Het was precies wat ze zochten voor de gevel van de kapel van Sint-Catharinadal.

Reagerend op het spel van licht en schaduw dat de takken en blaadjes van de bomen voor de kerk op die gevel spelen maakte Delphine een serie van honderdtien reliëfs met elke hun eigen vorm en maat: “Met deze nieuwe werken probeer ik een reflectie op de tijd te geven: de tijd van mossen die groeien terwijl ze bewegen, de tijd van koraalgroei, de tijd die nodig is om een techniek te ontwikkelen, de snelheid waarmee een pottenbakker een pot moet draaien en de ‘diepe tijd’ van geologische en kosmische schaal.”

Ann Veronica Janssens

Folkestone (UK) 1956

20

Ann Veronica Janssens wilde als kind architect worden. Ze was gefascineerd door ruimte en de manier waarop licht onze ervaring van die ruimte bepaalt. Met onconventionele technieken en middelen als licht, geluid en mist ontwikkelde ze een geheel eigen beeldtaal waarmee ze de zintuiglijke ervaring van de beschouwer zodanig manipuleert, dat kijken een soort van tasten is geworden. Deze optische ervaring, waarbij het hele lichaam betrokken wordt, haalt ons uit balans, tornt aan schijnbare zekerheden en prikkelt bovenal ons aangeboren vermogen tot verwondering. Janssens zegt hierover: "Niets is mooier dan de eigen perceptie van een persoon. Ik probeer de grenzen daarvan op te zoeken." Met haar werk scheidt ze een andere en meer 'fluïde' wereld waarin het immateriële voor even zichtbaar lijkt te worden.

Gaufrettes Suite 2023

Janssens onderzoekt in haar werk hoe je met gekleurd glas het lichtverloop gedurende een dag, en door de seizoenen heen, zichtbaar en haast tastbaar kunt maken. De kunstenaar omschrijft deze werken als 'een soort glazen sandwich'. Tussen twee geribbelde glasplaten bevindt zich een iriserend kleurfilter. De ribbels in het glas maken dat de kijker zelf, door te veranderen van standpunt het uiterlijk van het werk, het kleurverloop, kan beïnvloeden. Het werk is eenvoudig van vorm maar oogt nooit precies hetzelfde. Een confrontatie met haar werk transformeert kijken in verwonderen en laat zien hoe wezenlijk ons eigen standpunt onze waarneming kan veranderen.

Folkert de Jong

Alkmaar 1972

21

Folkert de Jong is bekend door de levensgrote beeldengroepen die hij maakt met styrofoam en polyurethaanschuim, isolatiematerialen die gebruikt worden in de bouw. Zijn werk getuigt van een breed kunsthistorisch besef en hij schuwt het niet om actuele politieke kwesties of maatschappelijke problemen aan de orde te stellen. Wat opvalt is dat hij in zijn werk vaak een post-apocalyptisch toekomstperspectief schetst waarin toch ruimte is voor humor en mededogen.

De afgelopen vijf jaar onderzocht De Jong de mogelijkheden van nieuwe materialen als keramiek en cement, terwijl hij samen met zijn broer, de architect Merijn de Jong, werkte aan een opdracht voor de gevel van een woningbouwcomplex in Hoorn.

Pleurants 2023

Voor het voorplein van Sint-Catharinadal maakte Folkert een groep van vijf levensgrote figuren van gebakken klei en cement. De titel *Pleurants* (beweners) verwijst naar sculpturen van rouwende figuren die je vooral in Frankrijk kunt tegenkomen als onderdeel van een praalgraf. Het Rijksmuseum beschikt over vierentwintig beeldjes van het vijftiende-eeuwse grafmonument van Isabella van Bourbon die rouwende familieleden en voorouders verbeelden. Folkert maakte een eigen interpretatie van enkele van deze bronzen figuren, die het belang van de Bourgondische dynastie symboliseerden. Zijn sculpturen zijn er echter niet voor de notabelen. Hij maakte ze voor overledenen die eenzaam gestorven zijn, voor alle zielen die geen rust kunnen vinden en rondwalen: “De gedachte dat er niemand is die zich bekommert om je lot is iets wat ik kenmerkend vind voor deze tijdgeest.”

Folkert boetseerde de afzonderlijke lichaamsdelen in segmenten en in verschillende kleuren klei. Na het bakken bouwde hij daarmee de volledige figuren op. Het cement waarmee de onderdelen werden samengevoegd is een wezenlijk en beeldend onderdeel van het geheel geworden. Dat samengaan van de materialen symboliseert voor hem de geschiedenis van de mensheid: “Mijn *Pleurants* zijn geen ode aan de zuiverheid van bloedlijnen en adelstand, maar een ode aan de oertijd en de oorsprong van het menselijk bestaan waar juist vermenging en verscheidenheid ons verbinden met elkaar.”

JCJ Vanderheyden

's-Hertogenbosch 1928-2012

22

JCJ Vanderheyden maakte tot eind jaren zestig abstracte schilderijen. Daarna schilderde hij bijna tien jaar niet maar legde hij zich toe op experimenten met geluid en video. In zelfgebouwde cabines onderzocht hij begrippen als tijd, licht en ruimte en ontdekte hij de beeldende mogelijkheden van begrenzing, leegte en weerkaatsing.

In latere schilderijen en fotowerken zien we schaakpatronen en door vensters en deuren ingekaderde landschappen en luchten. Steeds onderzoekt hij daarbij de verschillen en overeenkomsten tussen fotografie en schilderkunst, tussen de cameralens en het menselijk oog, tussen micro- en macroscopie, tussen dat wat zichtbaar is en dat wat we alleen maar vermoeden. Hij is ook op zoek naar verbanden; met oude meesters, tussen tijd en ruimte, of zelfs het transcendente. Alsof hij zoekt naar dat wat er tussen of achter de dingen schuil gaat. Vooral met zijn 'poorten' en 'vensters' lijkt hij ons een blik te willen bieden op een andere, meer vergeestelijkte wereld.

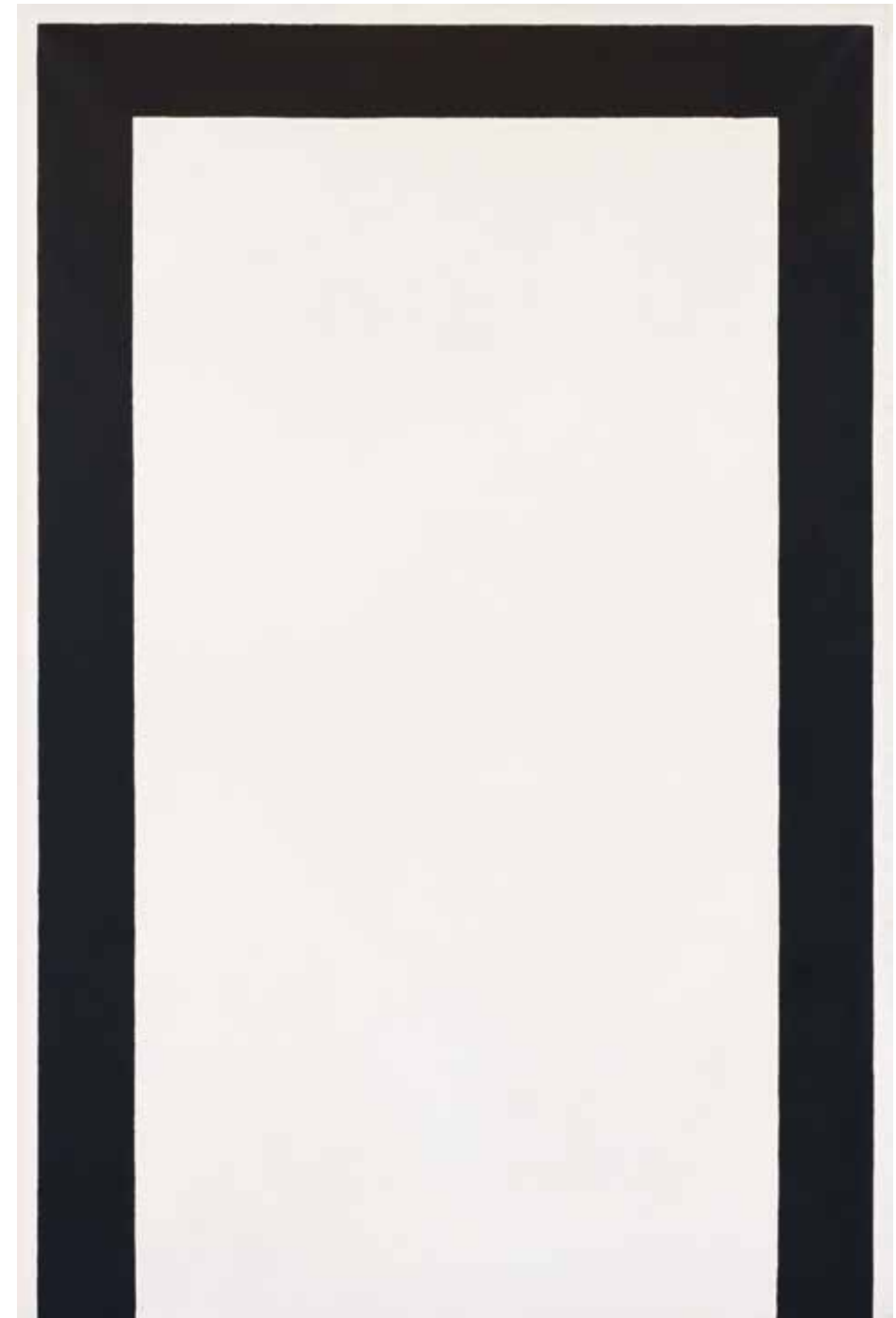
Zonder titel (poort) 1991

Horizon 1996

Sky Window Blue Yellow 2001

Reverse Sky 1995

In de Slotkamer van de zusters norbertinessen, het oudste deel van Sint-Catharinadal, wordt de ruimte bepaald door drie deuren en een venster. Voor deze ruimte dachten de curatoren direct aan de hiervoor beschreven 'doorkijkjes' of 'overgangen' van Vanderheyden. Dankzij een genereus bruikleen van het Noordbrabants Museum kan Vanderheydens versoberde werkelijkheid, met de bijzondere aandacht voor het 'hier' en het 'daar' in deze historische omgeving getoond worden. De contemplatieve sfeer van het klooster geeft deze werken een extra lading mee die de kunstenaar ongetwijfeld gewaardeerd zou hebben.

Lisette de Greeuw

Hoorn 1990

23

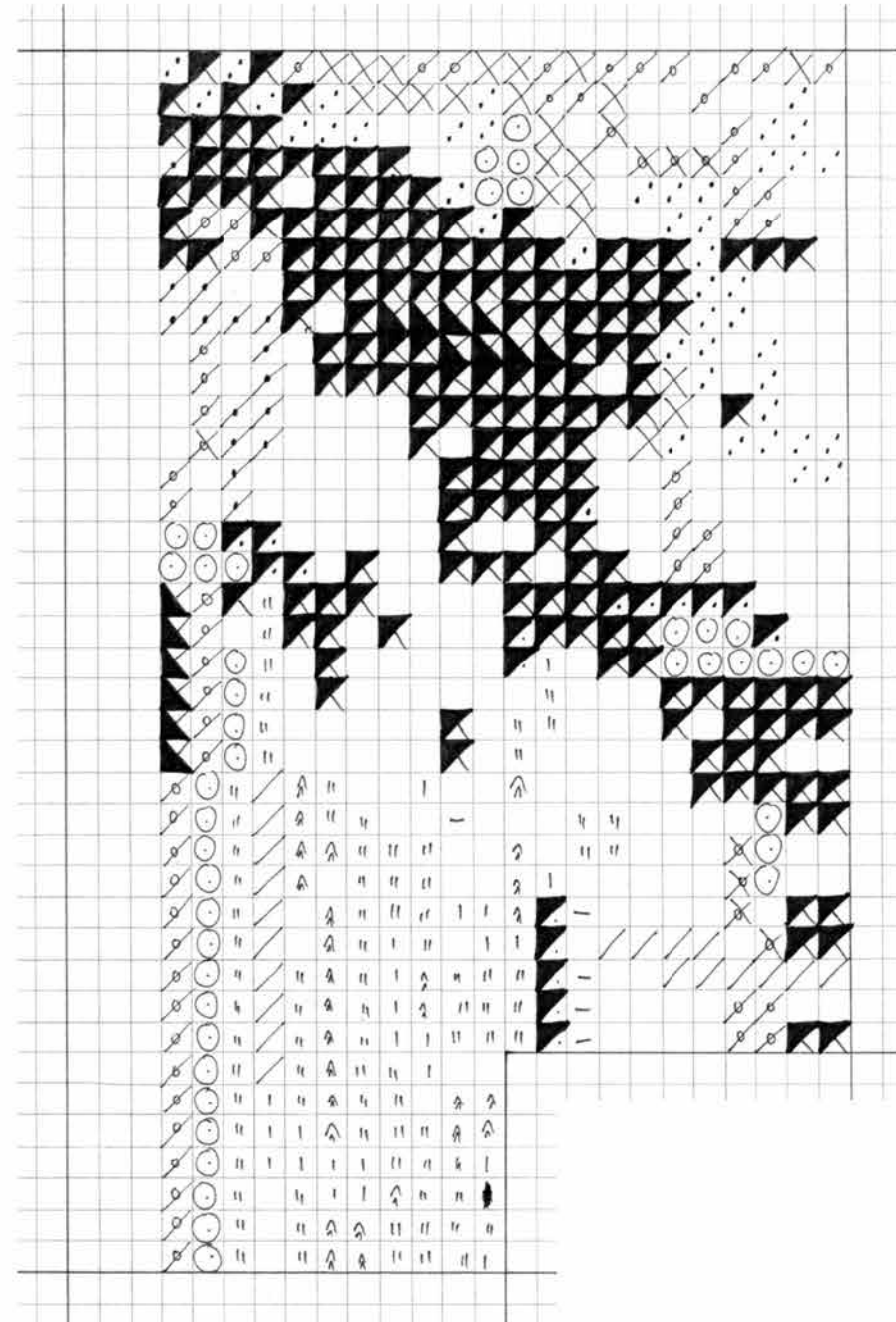
Notation language_04_03 2023

Eventuation (Yellow - Orange - Red -
Purple - Blue - Green) 2023

Meermaals tekende of schilderde Lisette een uitvergroting van haar ruitpatroontekeningen op een bestaande vloer. Maar om dit werk voor de zogenaamde misdienarengang te maken kopieerde ze eerst de vloer zelf: "Ik ben begonnen aan een onderzoek om de terracotta tegels na te maken die zich op de vloer bevinden van Sint-Catharinadal. Door verschillende kleisoorten te gebruiken, verschillende baktemperaturen en verschillende soorten 'Terra sigillata', stel ik een palet van kleuren samen die in lijn zijn met de bestaande tegels en tegelijkertijd een net-iets-anders palet vormen."

Ze maakte de mallen voor de tegels zelf en vulde deze met klei: echt 'monnikenwerk' met de veel herhaalde handeling van vullen, afstrijken en laten drogen. Vervolgens testte ze verschillende glazuren waarmee het patroon op de tegels getekend werd. Tijdens dit arbeidsintensieve proces droogden enkele tegels krom op, soms brak er een of er ging iets mis met het glazuur. Daarmee wijkt haar hertaling van de vloer af van de oorspronkelijke die eronder schuil gaat maar getuigen beide vloeren van een proces van toegewijde herhalingen van een handeling.

Het complexe borduurwerk dat ze speciaal voor deze tentoonstelling maakte, geeft samen met de vloer een goed beeld van haar onderzoekende spel met systeem en toeval.

Anne Geene

Breda 1983

24

Bij haar afstuderen als fotograaf aan de Sint Joost School of Art & Design in Breda, onderzocht Anne Geene een jaar lang de flora en fauna op perceel nr. 235 van een volkstuincomplex in Rotterdam. Minutieus registreerde ze met haar camera elk levend wezen. Vervolgens ordende ze de foto's op kleur, verschijningsvorm en andere categorische systemen. Ze prepareerde bloemen en uitgedroogde pissebedden, registreerde de wolkenluchten boven het perceel en onderzocht de transparantie van diverse bladsoorten door lichtmetingen. Dat wat nog te klein was om te fotograferen zette ze op kweek.

Niet toevallig besloot ze daarna nog een jaar fotografische studies te volgen aan de Universiteit van Leiden. Sinds die tijd is de fotografie in al haar verschijningsvormen, van zoutprint tot montage en van polaroid tot cyanotypie, haar gereedschap om de wereld te inventariseren en te ordenen. Haar werk oogt op het eerste gezicht wetenschappelijk en objectief, maar is gekleurd door haar persoonlijke waarneming en verwondering. Ze speelt daarbij graag met de opvatting die velen hebben dat fotografie waarheidsgetrouw en dus oprecht is.

Relikwieën 2023

Anne verwondert zich over de symbolische betekenissen die sinds mensengeugenis aan planten worden toegekend. Met de triptiek, een vorm die in de kerkelijke traditie gebruikelijk is voor heilige voorwerpen of beelden, geeft ze onbeduidende zaken als grassprietjes, zandkorrels en luchtbelletjes een heel andere status. De giethars roept de glazen buizen waarin splinters van het kruis of het haar van een heilige werden bewaard en vereerd in herinnering.

“Het is opvallend dat fotografie nooit echt een rol heeft gespeeld in de kerk”, meent Anne. In bokalen voor het venster toont ze foto's op sterk water. Als een omkering van het wonder van de Veronicadoek laat de afdruk los van het fotopapier en drijft als een klein visioen in de vloeistof. Met de muizenbotjes die ze vond in de uilenballen op een kleine binnenplaats en een kool uit de moestuin van de zusters onderzoekt ze niet alleen het grensgebied tussen afgoderij en oprechte verering, maar verbijzondert ze op esthetische wijze het alledaagse en onbeduidende.

Laura Henno

Croix (F) 1976

25

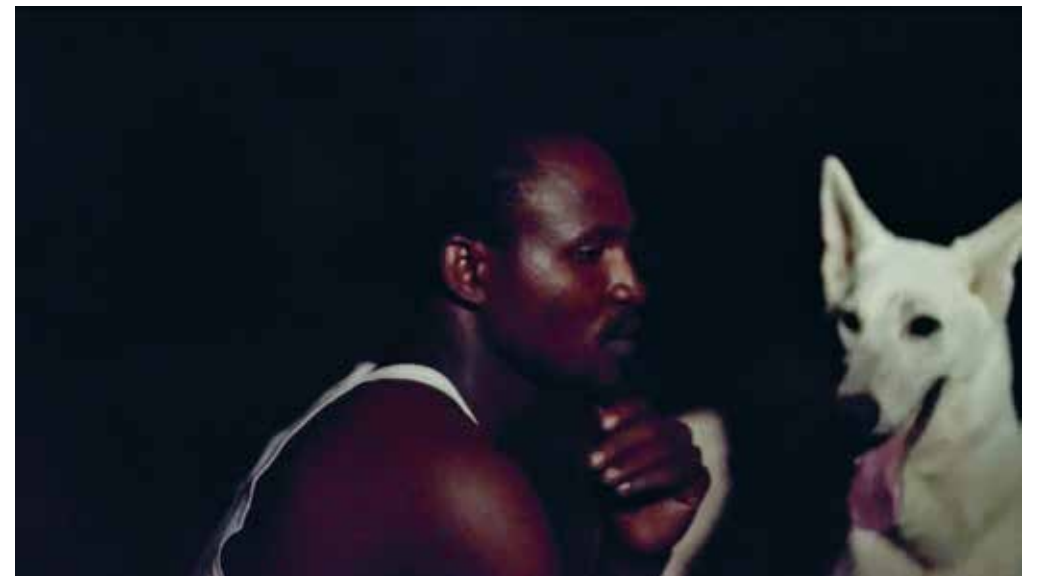
Laura Henno is geboeid door de veerkracht van mensen die bestaan in de marges van de samenleving, van Californië tot de Comoren-archipel in de Indische Oceaan, van Rome tot het eiland La Réunion. “Deze gemeenschappen die we ‘ballingen’, ‘migranten’ en ‘illegalen’ noemen, zijn onzichtbaar en ongrijpbaar, maar ze ondergraven onze positie en brengen die uit balans.” Op poëtische wijze brengt ze deze geïsoleerde groepen in haar foto’s en films in beeld.

Henno werkt alleen en volgt de mensen die haar onderwerp vormen vaak gedurende meerdere jaren. Door de vertrouwdheid die ze met hen opbouwt weet ze ongelooflijk dicht bij hen te komen, wat resulteert in prachtige, indringende beelden die de kijker niet onberoerd laten. “Mijn beelden nodigen de toeschouwer uit om zich te verwonderen over vertrouwde en mysterieuze details, over die momenten dat de tijd lijkt stil te staan.” Ze laat daarbij zoveel open voor interpretatie, dat de beschouwer zelf het verhaal kan construeren.

Haar films en foto’s zijn doortrokken van een groot gevoel voor het schilderkunstige: “Het landschap is een canvas, het verschijnt achter de stofwolken die de personages maskeren, in de verblindende weerkaatsing van het licht en in de vochtige aarde die niet alleen beschutting biedt maar ook haar sporen nalaat op de gefotografeerde lichamen.” Aldus de kunstenaar.

Djo 2018

In de grote ontvangstkamer van de zusters norbertinessen, die voor deze gelegenheid volledig verduisterd is, wordt haar film *Djo* vertoond. In de Hauts de Mayotte op de Comoren, filmde ze Smogi, een man die een bijzondere band heeft met honden, met de kracht van de elementen, de natuur en de zogenaamde djinns, de magische wezens uit de islamitische cultuur. In deze film weet Laura een bijzonder moment vast te leggen waarop de moslimoproep tot gebed samenvalt met een animistische hereniging.

Alicja Kwade

Katowice (PL) 1979

26

Alicja Kwade sluit met haar werk aan bij de lange traditie van de beeldhouwkunst, maar zet die tegelijkertijd op losse schroeven. Ze ziet het beeld als een object, in de betekenis van het Duitse begrip 'Gegen-stand', dat wat letterlijk tegenover ons staat. Met sculpturen, grootschalige installaties, video, fotografie en geluidswerken verkent ze onze relatie met de dingen om ons heen. Voor haar zijn dat zowel materiële, tastbare objecten, als ongrijpbare zaken. Wat haar vooral fascineert is hoe we ons als mensen een beeld hebben gevormd van het immateriële en hoe dat beeld beïnvloed wordt door onze culturele achtergrond, sociale structuren en onze verbeelding.

Voor Kwade is een beeld pas relevant als het ons confronteert met ons eigen zijn en de manier waarop we de wereld aanschouwen en begrijpen.

Principium 2021-2022

Haar werk *Principium* bestaat uit spiraalvormige kolommen, samengesteld uit afgietsels van mobiele telefoons. Dit zijn de inmiddels onmisbare attributen waarmee we contact maken, de weg vinden, informatie vergaren. Maar het telefoonscherm is ook een soort scheiding geworden tussen ons en de wereld, een scherm waarachter we ons kunnen verschuilen.

De trapsgewijze stapeling herinnert niet alleen aan Jakobsladders, zuilen of totems, maar ook aan de dubbele helixvorm van DNA, het molecuul dat de erfelijke informatie bevat in alle organismen. Zonder duidelijke oorsprong of bestemming, zonder duidelijk begin of einde, suggereren de spiralen ook oneindige tijd en reiken ze als de wereldberoemde *Endless Column* van Constantin Brâncuși naar het universum. Tegelijkertijd staan ze hier heel aards te zijn, als bezoekers van de kerk. Ze lijken op elkaar, maar zijn toch heel verschillend. Ze zijn in zichzelf gekeerd maar ook op zoek naar verbanden en naar onderling contact.

Loek Grootjans

Arnemuiden 1955

27

Loek Grootjans is gefascineerd door de sporen die wij op deze wereld achterlaten. Sporen die iets vertellen over wie wij zijn en wat we deden. Hij wil dergelijke sporen traceren en hergebruiken. Hij begon daarmee door als schilder nieuw pigment te maken met de verfresten die hij van zijn ateliervloer schraapte. Sinds 2008 archiveert en documenteert hij ook zaken buiten zijn eigen leef- en werkomgeving. Als een forensisch onderzoeker is hij op zoek naar alles wat hem als mens en kunstenaar raakt. Daarbij heeft hij een voorkeur voor de vaak onooglijke restanten uit het leven van onze voorgangers. Zo verzamelde hij grond in het dorp waar Vincent van Gogh werd geboren, olijven uit de boomgaard van Leonardo da Vinci, maar ook haren van overleden lievelingsdieren komen in aanmerking voor opname in zijn *Storage for Distorted Matter*. Dit zoeken en ordenen heeft als doel vat te krijgen op de complexiteit van de wereld en de positie van de kunstenaar daarin. Loek Grootjans wordt gedreven door het verlangen om het leven zelf te vatten. De onmogelijkheid daarvan zou hijzelf een 'hoopvol' falen noemen.

Logica voor de illusie 1990

In 1988 liet Loek Grootjans zich gedurende een maand opsluiten in een geheel verduisterde kamer. De ramen waren geblindeerd, kieren dichtgeplakt en voor de zekerheid werden ook zijn ogen bedekt. Op zoek naar een visueel nulpunt wilde hij zichzelf bevrijden van externe prikkels en letterlijk in zijn eigen hoofd kijken. Na een aantal dagen in het donker werd het zwart in zijn hoofd verdrongen door een roodbruine kleur. Toen na een maand de pleisters van zijn ogen werden verwijderd en hij voorzichtig weer aan het licht moest wennen, kleurde de wereld om hem heen donkergroen. Hierna maakte hij jarenlang monochrome schilderijen in de kleuren roodbruin of groen, als een hommage aan het alles en aan het niets.

Fiona Tan

Pekanbaru (ID) 1966

28

Vaak is er in het werk van Fiona Tan een spanning tussen het ik en de ander, tussen kijken en bekeken worden. Ze verdiept zich in de wijze waarop beelden, archieven en verzamelingen onze blik op de wereld om ons heen bespelen. Daarbij is ze zich terdege bewust hoe tijd, geschiedenis en geheugen de interpretatie van ouder beeldmateriaal kunnen beïnvloeden. Met gevonden materiaal of met zelf gefilmde opnames onderzoekt Tan hoe door maatschappelijke ontwikkelingen de identiteitskwesaties veranderen en ook hoe onze kijk op de wereld bepaald wordt.

Archive 2019

Het ambitieuze plan van de Belgische visionair Paul Otlet (1868-1944), om wereldvrede te bewerkstelligen door alle kennis van de wereld te catalogiseren, vormt de basis voor deze film van Fiona Tan. Vanaf 1895 werkte Otlet bijna veertig jaar lang aan zijn wereldarchief, het *Mundaneum*. Hij legde allerlei soorten kennis vast op systeemkaarten die hij vervolgens in grote houten kasten rubriceerde. Hij ontwikkelde daarvoor een numeriek systeem van kruisverwijzingen dat tegenwoordig ook wel de 'Paper Google' wordt genoemd. Zijn *Mundaneum* wordt beschouwd als een mijlpaal op het gebied van gegevensverzameling en beheer en geldt als het basisidee achter internet.

Fiona raakte gefascineerd door zijn grootse, maar ook onmogelijke visionaire droom en ontwierp een fictief rond gebouw om Otlets archief te huisvesten. Met behulp van computersoftware bouwde ze dit archief een op een na. *Archive* toont, als in een droom, Tans ingebeelde interieuraanzichten van Otlets nooit voltooide utopische archief. De 'camera' dwaalt door de cirkelvormige ruimte en de gangen met eindeloze rijen. Een omgevallen stoel of geopende lade suggereert een gehaast vertrek. De haast post-apocalyptische sfeer van verlatenheid staat in schril contrast met de idealen van Otlet.

Loek Grootjans

Arnemuiden 1955

29

Storage for Distorted matter: The Liquid Files 2008 / heden

The Liquid Files is een zich nog steeds uitbreidende verzameling van meer dan driehonderd flessen, gevuld met de in water opgeloste stoffen die Grootjans heeft verzameld. Daarmee is dit het grootste en meest omvattende onderdeel van *Storage for Distorted matter*. Loek Grootjans nummert en dateert de flessen en beschrijft de vindplaats, het tijdstip en de handeling die nodig was om de inhoud te verzamelen. De beschrijvingen van geur, smaak, vorm of het moment van vergaren monden soms uit in mijmeringen van de kunstenaar. Zo kun je lezen dat hij op 7 augustus 2012 voor het eerst dat seizoen mosselen at: "De mossel zwemt niet graag. Hij blijft het liefst op zijn stek met zijn soortgenoten. ... Hoe komt een mossel uit de Waddenzee dan in de Oosterschelde terecht? Hoe echt is dan het water van de Oosterschelde? Hoe echt is water überhaupt? Dat zijn essentiële vragen voor de magazijnmeester."

Marwan Bassiouni

Morges (CH) 1985

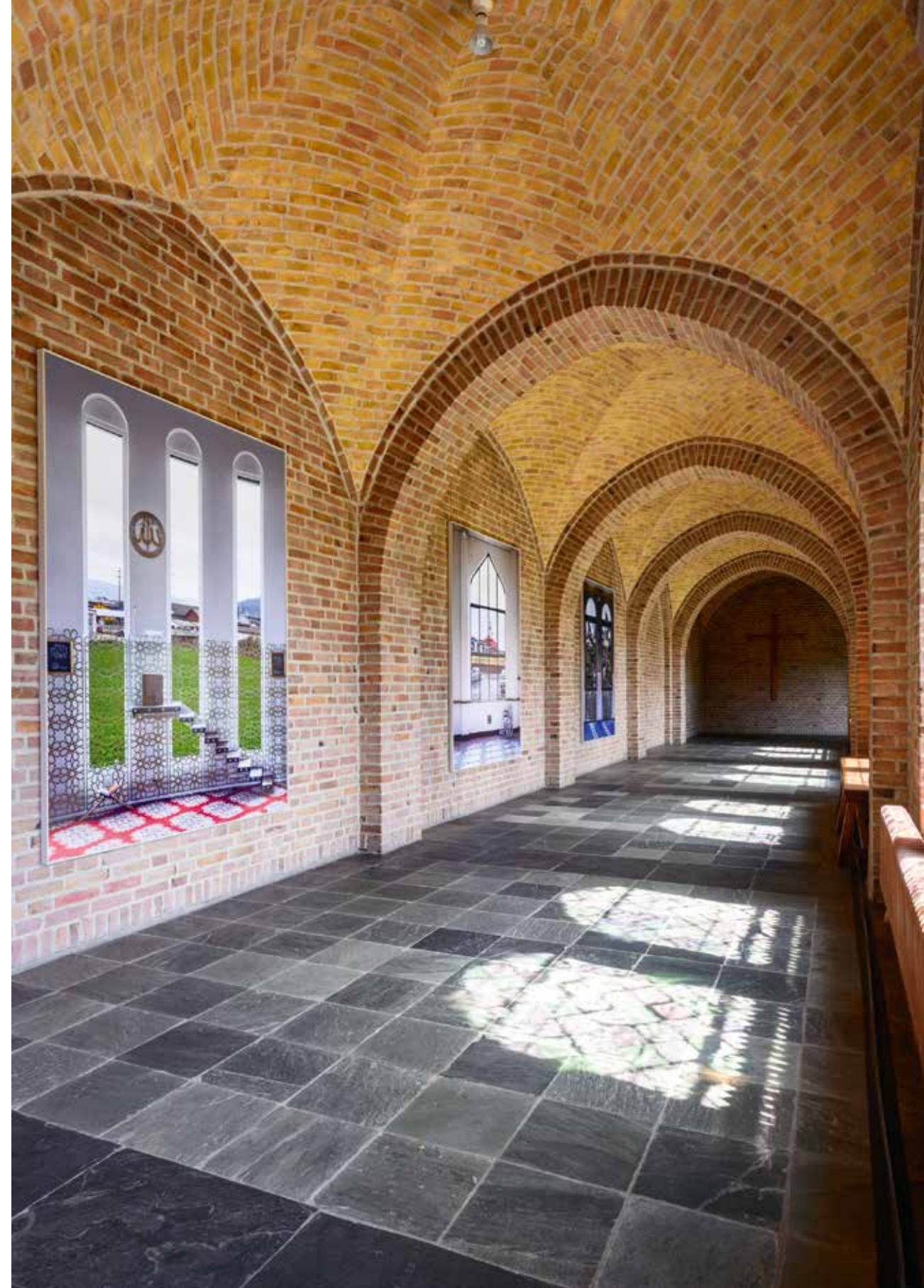
30

Fotograaf Marwan Bassiouni – die opgroeide in een moslimgezin – begon zich op vierentwintigjarige leeftijd meer te interesseren voor religie en bestudeert en praktiseert sindsdien het islamitisch geloof. Hij werkt vanuit een verlangen om een ander beeld te tonen van de relatie tussen de islam en West-Europa, die in de pers nogal eens als conflictueus wordt neergezet. Hij nodigt zijn publiek uit om binnen te kijken in een wereld die voor velen onbekend is. Zo werkt hij sinds 2017 bijvoorbeeld aan de serie *Prayer Rug Selfies* waarvoor hij regelmatig na gebed een foto maakt van zijn gebedskleed op verschillende locaties. Met deze beelden biedt hij ons een blik in de intieme wereld van zijn eigen religiositeit.

New Western Views 2021-2022

Voor de serie *New Western Views* fotografeert Marwan moskeeën. Of beter gezegd, hij kiest voor het vastleggen van een blik vanuit deze gebedshuizen naar buiten. Centraal in deze foto's staat het uitzicht vanuit een venster in een moskee en daarmee laat hij de blik kantelen. Niet de islam wordt bekeken, maar je kijkt vanuit de moskee juist de samenleving in. Zelf zegt hij daarover: "Ik nodig de kijker uit om binnen te stappen, om te kijken naar zijn of haar eigen landschap vanuit een ander perspectief."

Voor de kloostergang maakte hij nieuw werk en koos hij voor een groot formaat. Het zijn uitzichten die hij fotografeerde in Schotland, Engeland, Zwitserland en Nederland. Het interieur van de moskee en de omgeving contrasteren op het eerste gezicht behoorlijk. Het zicht op een Zwitserse buitenwijk, Schotse spoorbrug of Nederlands stadspark steekt af tegen de vaak rijk gedecoreerde moskeeën met kleurrijke tapijten en tegels met islamitische motieven. Maar door de heldere en gebalanceerde compositie van de werken bestaan de religieuze binnenwereld en de West-Europese buitenwereld als vanzelfsprekend naast elkaar. In de nabewerking van de foto's trekt Bassiouni de belichting en de mate van contrast tussen het interieur en de buitenwereld gelijk, waardoor de twee werelden nog sterker in elkaar overvloeien.

Sint Paulusabdij en Onze Lieve Vrouwe Abdij

1 Piet den Blanken

A *Griekenland, Lesbos, Mytilini*, zomer 2020

Griekenland, Lesbos, Mytilini, zomer 2020

B *Spanje, Tenerife, Los Cristianos*, september 2006

Niger, maart 2005

C *Ierland, Tralee*, juni 2006

Ierland, Tralee, juni 2006

Nederland, *Vredepeel*, 2005

D *Ierland, Tralee*, juni 2006

E *Volkel*, 1982

F *Afghanistan, Kabul*, 2007

G *El Salvador, San Salvador*, april 2005

El Salvador, San Salvador, april 2005

H *El Salvador, San José Las Flores, Chalatenango, El Salvador*, april 2005

Nederland/België, Hazeldonk/Meer, januari 1981

I *Niger*, maart 2005

Fotoprints op dibond

Elk 100 x 150 cm

Sint Paulusabdij

Dré Wapenaar

2 *Boomtenten 2023*, no.15, 16, 17

Gegalvaniseerd stalen frame, houten vloer, rond matras, Ten Cate Campshield F1 canvas. (3x) hoogte 3.60 m, diameter 2.60 m

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Ine Vermeë

3 *Lichtkapel 2023*

Fraké Noir, roestvast staal, Okoumé
530 x 340 x 250 cm

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, Stichting Stokroos

Wessel Verrijt

4 *Fluid Stones // Moving Entities 2023*

Keramik en diverse materialen
Diverse afmetingen

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds, Stichting Stokroos, Cultuur Eindhoven, Stichting Kunst- en Cultuurbestemming Nederland

Dré Wapenaar

5 *Muurspiraal 2018-2023*

Stalen frame, gegalvaniseerd, houten vloer, matras, Ten Cate Canvas doek, diameter 4.50 m, diepte 2.50 m

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Fran Van Coppenolle

6 *H3W6BI3'23 2023*

Hout, staal, doek, deken, draad, schroeven, bouten
ca. 12 x 5 m

Courtesy van de kunstenaar

Onze Lieve Vrouwe Abdij

Rudy J. Luijters

7 *Carduelis carduelis 2022-2023*

Kaardenbollen (Dipsacus fullonum), Gele mosterd (Sinapis alba), Slaapbol (Papaver somniferum), Facelia (Phacelia tanacetifolia)

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds
M.m.v. Anton Peeters en de vrijwilligers van h3h biënnale

Frank Havermans

8 *KAPKAR/ H3H – YPB 2023*
Poortbrug

Gerecycled Constructiemultiplex 18mm
Afmeting 901 x 380 x 250 cm

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Romee van Oers

9 *Zonder titel 2023*

Ei-tempera, gesso en DD-lak op polyesterdoek op houten constructie
350 x doorsnede 120 cm

Courtesy van de kunstenaar,
Galerie Franzis Engels, Amsterdam

David Bade

10 *De Opdondertjes 2022-2023*

Diverse materialen, gemengde technieken
Courtesy van de kunstenaar,
Kersgallery, Amsterdam

David Claerbout

11 *The Pure Necessity 2016-2023*

Single channel projection, 2D animatie, stereo sound, 30 min

Courtesy van de kunstenaar,
Gallery Annet Gelink, Amsterdam

David Bade

12 *Badevaart 2023*

Beeldengroep bestaande uit:

Push = Yes 2023

More Less 2023

Zondebok 2023

Geloof, Hoop en Liefde 2023

Diverse materialen, gemengde technieken

Courtesy van de kunstenaar,
Kersgallery, Amsterdam
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Lisette de Greeuw

13 *Many forms of dappled light 2023*

Zandsteen
Verschillende afmetingen per steen

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Rick van Meel

14 *Juno 2019-2023*

EPS foam
450 x 500 x 450 cm

Courtesy van de kunstenaar

Elise 't Hart

15 *Obscúta - Luister 2023*

Geluidscompositie, 2:00 min.

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Sint-Catharinadal

Kathrin Schlegel

16 *Cloth 2023*

RVS 316, hoogglans gepolijst (mirror 8)
50 x 40 x 2 cm

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Ghada Amer

17 *Love Grave 2003-2023*

Uitgegraven aarde, strekmetaal

Courtesy van de kunstenaar,
Galerie Kewenig, Berlin

Paulien Oltheten

18 *Lourdes TV 2023*

24h cut
Installatie met 2 schermen, synchroon, 24 uur (loop)
Groot scherm: 1+ jaar webcamopnamen
Klein scherm: bijbehorende clipnaam
Logboek, persoonlijke lijst met gelabelde momenten die belangrijk zijn voor de kunstenaar
Rekwisieten/schoonmaakspullen van de zusters norbertinessen props/schoonmaakspullen

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Nederlands Filmfonds, Mondriaan Fonds, Amsterdams Fonds voor de Kunst, Dommering Fonds, Space oriented Artistic Practice

Delphine Courtillot

19 *Het oog 2023*

110 keramiek geglazuurde reliëfs
Afmetingen variërend tussen 26 x 27 cm en 50 x 50 cm

Courtesy van de kunstenaar,
Galerie Dudok de Groot, Amsterdam
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Ann Veronica Janssens

20 *Gaufrettes Suite 2023*

Dichroisch gelaagd glas bestaande uit glas, floatglas en gelatinefilters
Elk 200 x 100 x 1,4 cm

Courtesy van de kunstenaar

Folkert de Jong

21 *Pleurants 2023*

Keramiek, pigment, spuitverf, lijm, cement
(5x) 60 x 60 x 190 cm

Courtesy Galerie Fons Welters Amsterdam,
Studio Folkert de Jong
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

JCJ Vanderheyden

22 *Zonder titel 1991*

Acrylverf op doek
243 x 162 cm

Horizon 1996

Acrylverf op hout
11.5 x 36 cm

Sky Window Blue Yellow 2001

Acrylverf op doek
50 x 70 cm

Reverse Sky 1995

Keramiek, geglazuurd
42 x 58 x 86 cm

Alle werken in bruikleen van Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

Lisette de Greeuw

23 *Eventuation (Yellow Orange - Red - Purple - Blue - Green) 2023*

Stof, draad, spielatten
43 x 62 x 3,5 cm

Courtesy van de kunstenaar

Notation language_04_03 2023

Klei, terra sigillata en glazuur
ca. 275 x 390 cm

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Anne Geene

24 *Relikwieën 2023*

Triptiek met gras, aarde en lucht

Relikwie #1

Muizenbotjes uit de Heilige Driehoek

Relikwie #2

Triptiek
Elementen uit de Heilige Driehoek

Relikwie #3

Kool op sterk water

Relikwie #4

Foto's van stenen uit de Heilige Driehoek in water

Diverse afmetingen

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Laura Henno

25 *Djo 2018*

Video, 13:00 min.

Courtesy van de kunstenaar,
Galerie Nathalie Obadia, Parijs

Sint Paulusabdij

Alicja Kwade

26 *Principium 2022 (AK/S 1375)*
185 x 16 x 16 cm

Principium 2022 (AK/S 1307)
183 x 16 x 16 cm

Principium 2022 (AK/S 1366)
162 x 16 x 16 cm

Principium 2021 (AK/S 1216)
160 x 16 x 16 cm

Principium 2022 (AK/S 1363)
135 x 16 x 16 cm

Gepatineerd brons, Brenna

Courtesy van de kunstenaar,
König Galerie, Berlijn

Loek Grootjans

27 *Logica voor de illusie 1990*

Acryl op linnen
Vier schilderijen,
elk 120 x 90 x 3 cm

Courtesy van de kunstenaar

Fiona Tan

28 *Archive 2019*

3-D animatie, zwart-wit, stereo,
5 min. 45 sec. loop

Courtesy van de kunstenaar
en Frith Street Gallery London

Loek Grootjans

29 *Storage for Distorted matter: The liquid files. 2008 - heden*

200 glazen flessen met diverse vloeistoffen en boek in cassette
53 x 42,8 x 5,7 cm

Courtesy van de kunstenaar
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Marwan Bassiouni

30 *New Dutch Views #39*, Netherlands 2021

New Dutch Views #51, Netherlands 2021

New British Views #33, England 2022

New British Views #36, Scotland 2022

New British Views #51, Scotland 2022

New Swiss Views #19, Switzerland 2022

New Swiss Views #125 Switzerland 2022

Pigmentprints gemonteerd op dibond en ingelijst

Elk 200 x 150 cm

Courtesy van de kunstenaar,
Galerie Dürst Britt & Mayhew, Den Haag
Met financiële steun van Mondriaan Fonds

Maarten Baas

31 *Growing Goals 2021-2023*

4 bomen (Liquidambar styraciflua), kalklijnen
Afmeting variabel

Courtesy van de kunstenaar
m.m.v. V.V. Oosterhout

Geloven in jezelf

Het educatie-programma staat dit jaar in het teken van 'geloven in jezelf'. Als kind en jongere ben je nog druk met het ontwikkelen van een eigen identiteit. In een omgeving die gedomineerd wordt door sociale media is dat niet altijd even gemakkelijk. Velen zijn zich steeds bewust van het oordeel van de anderen, dat wordt als een extra druk ervaren en zit de acceptatie van wie je werkelijk bent soms in de weg.

De zoektocht van een kunstenaar verschilt niet veel van de zoektocht van kinderen en jongeren. Beiden stellen zichzelf de vraag: 'wie ben ik?'. Een uiterst effectief middel om daar een antwoord op te vinden is het zelfportret. Gewoon 'oldschool': met een spiegeltje, potlood en papier.

BE YOUR SELFIE

Ruim 3.000 kinderen van basisscholen uit de gemeente Oosterhout nemen u mee in hoe zij zichzelf zien! Het zelfportret vormde het uitgangspunt voor een project waarbij geloven in jezelf centraal stond. Middels een spiegeltje ter grootte van een smartphone en een routekaart met verschillende kijkoefeningen, hebben de kinderen geleerd zichzelf echt te 'zien'.

Locatie: Kloosterhoeve Sint Paulusabdij

FACE YOURSELF is een nieuw initiatief in het kader van h3h biennale voor jongeren. We zijn via middelbare scholen en sociale media op zoek gegaan naar de nieuwe generatie Brabantse beeldmakers. We riepen jongeren op om een zelfportret te in te sturen in collagevorm, met als motto: 'Laat je zien en ben trots op wie je bent!'

Uit alle inzendingen zijn vijf jongeren geselecteerd. Zij werken gedurende de biennale in museum MOYA aan hun eigen 'meesterwerk' en krijgen een masterclass op maat. In museum MOYA is een residentieatelier ingericht waar de ontwikkelingen van deze vijf talenten te volgen zijn. Bij een bezoek aan deze locatie is de kans groot dat u enkele van deze toekomstige kunstenaars aan het werk ziet.

Locatie Museum MOYA

Scan de QR voor de route van de Biennale naar Museum MOYA:

Servaas Roelandse & Darnisha Daniel
 Educatieteam h3h biennale namens h19 centrum voor de kunsten

Alles over
kunst en de
kunstmarkt

VOOR ARTLOVERS
& COLLECTIONEURS

FINE ARTS MAGAZINE
Tableau

Maak kennis met de unieke en opzienbarende artikelen van Tableau
Fine Arts Magazine en bestel een exemplaar. tableaumagazine.nl

Het jongste
nummer cadeau
bij een jaar-
abonnement

*'Het mooiste
kunsttijdschrift
van Nederland'*

*'Diepgaand maar
heel toegankelijk'*

www.kunstschrift.nl

HART

10 nummers +
alle online
artikels

nu voor
~~€110~~ €95*
met

promocode
H3H2023

surf naar
hart-magazine.be

Alles over kunst.

* Aanbod geldig tot 31.08.2023

Colofon

Deze publicatie verschijnt ter gelegenheid van de h3h biënnale Oosterhout van 3 juni t/m 16 juli 2023.

Stichting Kunst in de Heilige Driehoek

Bestuur: Yves de Boer, Hans van Brummen, Frank van Damme, Alma van Esch, Jan-Hein Sloesen, Marieke Wiegel, Fons van de Wouw

Adviseurs: Hans de Crom, Arjan van Dijk, Cock Gorisse, Roel van Herpt

h3h biënnale Oosterhout 2023

Directeur: Monique Verhulst

Curatoren: Hendrik Driessen en Rebecca Nelemans

Team: Bart Heppenhuis, Wendie Kaijser, Dini Roozendaal

Public Relations: Martine Willekens, Peper Office

Educatie: Darnisha Daniel en Servaas Roelandse, h19, Centrum voor de kunsten

Productie: Mark van Veen, Kowprojects;

Dennis Oomen, Noest Creatieve Projecten;

Kees van de Ven, Interieur & Tentoonstellingsbouw;

Kees Remmers, Bouwbedrijf Kees Remmers

Audiovisueel: Johan de Bruijn, AV-Registered; Rob van Dijk, VDS Licht Geluid

Grafisch ontwerp: Berry van Gerwen

Fotografie: Peter Cox

Film: Jeanne van der Horst i.s.m. Gerrit Willems

Bezoekersgids

Auteurs en redactie: Hendrik Driessen en

Rebecca Nelemans

Fotografie: Peter Cox

Ontwerp: Berry van Gerwen

Druk: Koninklijke Drukkerij Em. De Jong

Kinder-Kunst-Route

Eva Luijckx en Gertrude van der Linden,

Papier Souvenir

Onze dank gaat uit naar:

de kunstenaars Ghada Amer, Maarten Baas, David Bade, Marwan Bassiouni, David Claerbout, Delphine Courtillot, Anne Geene, Lisette de Greeuw, Loek Grootjans, Elise 't Hart, Frank Havermans, Laura Henno, Ann Veronica Janssens, Folkert de Jong, Alicja Kwade, Rudy Luijters, Rick van Meel, Romee van Oers, Paulien Oltheten, Kathrin Schlegel, Fiona Tan, Fran Van Coppenolle, Ine Vermee, Wessel Verrijt, Dré Wapenaar

en naar de bruikleengevers:

Galerie Kewenig Berlijn en König Galerie Berlijn; Sander van Lanen, zoon van Piet den Blanken; Het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch voor de werken van JCJ Vanderheyden.

De samenwerking met de kloosterlingen en hun medewerkers verliep buitengewoon soepel en bood ons inspiratie. Hun gastvrijheid is essentieel voor het welslagen van de biënnale en wordt buitengewoon op prijs gesteld. Ook de familie Wismans danken wij voor het ter beschikking stellen van de kloosterhoeve en delen van hun terrein.

Zonder de enthousiaste inzet van onze vele vrijwilligers zou de h3h biënnale niet mogelijk zijn. We zijn hen daarvoor zeer erkentelijk.

We hebben voor deze biënnale bijzonder prettig samengewerkt met: Gert Versteeg, tuinman Onze Lieve Vrouwe Abdij; Hans Oudenaarden, ondersteuning beheer Sint Paulusabdij; Harold Bastiaansen, tuinman; Anton Peeters; Joyce Oomen, Blooming Business; Rogier Peeters en Jawad Yazada, Motta Boekhandel; Clara Garau, Galerie Kewenig Berlin; Joyce van Belkom; Willem Boekholt, V.V. Oosterhout; Ilse Melis en Juul van Stokkom, Fontys Hogeschool voor de Kunsten; Annemarie Nieuwenhuijse, Speelgoedmuseum Oosterhout; Charlotte Louwers en Michael den Rooijen, Theater de Bussel; Eric Duffhuis, Bruisende Binnenstad; Addy Haanskorf, Theek 5; Susanne Lighthart V.V.V. Oosterhout.

De h3h biënnale bedankt de volgende fondsen, sponsors en partners voor hun (financiële) ondersteuning:

Met speciale dank aan de drie kloostergemeenschappen

© Stichting Kunst in de Heilige Driehoek 2023

Uit deze publicatie mag niets worden gekopieerd of geproduceerd zonder schriftelijke toestemming van Stichting Kunst in de Heilige Driehoek.

h3hbiennale.nl

